

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
EUROPOS INSTITUTAS

Dinara Jasinskytė

**PASITIKĖJIMAS VALDŽIOS IR VALDYMO
INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE**

Magistro darbas

DARBO VADOVAS
Lekt. dr. R. Jucevičienė

KAUNAS, 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
EUROPOS INSTITUTAS

PASITIKĖJIMAS VALDŽIOS IR VALDYMO
INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE

Europos integracijos studijų magistro darbas
Studijų programa 621N12003

Vadovas

Lekt. dr. R. Jucevičienė

2015-05-27

Recenzentas

Prof. L. Žitkus

2015-05-27

Atliko

SMEU-3/5 gr. stud.

Dinara Jasinskytė

2015-05-27

KAUNAS, 2015

**PATVIRTINIMAS APIE PARENGTO BAIGIAMOJO
DARBO SAVARANKIŠKUMĄ**

Patvirtinu, kad parengtas magistro baigiamasis darbas

(įrašyti pavadinimą)

- atliktas savarankiškai ir nebuvo kaip visuma pateiktas jokiame dėstomajame dalyke atsiskaityti šiame ar ankstesniuose semestruose;
- nebuvo pateiktas atsiskaityti šiame ar kitame KTU fakultete arba kitoje Lietuvos aukštojoje mokykloje;
- turi visas į baigiamąjį darbą literatūros sąrašą įtrauktą informacijos šaltinių nuorodas.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

(data)

Jasinskytė D. (2015) *Trust in Government Institutions and Authorities in EU and Lithuania*. Master's Work in European Integration. Study programme 621N12003. Supervisor dr. lect. R. Juocevičienė. Kaunas: Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technologies.

SUMMARY

Trust is one of the most important human values, which is becoming increasingly important and increasingly discussed. It was studied and analyzed by political scientists and sociologists such as Sztompka, Locke, Hardin and Putnam. It is examined by widely different social disciplines, such as psychology, political science, economics, anthropology, history, management and even social biology.

The examination of the trust must always assess specific social, personal and political factors surrounding the trust because trust exists not only between social relations, there is also trust in institutions or other organizations. According to Sztompka (1999), trust in the institutions also called "political trust" or "Vertical trust," which means trust in the government and its institutions (e.g. parliament, courts, medical institutions, some private businesses, and so on.). As social trust is important for civilized social life, thus trust in institutions is important for stable and democratic political and economical life.

It is likely that trust in institutions is affected by such things as inflation, unemployment, political corruption or incompetency, victory or defeat in the war, the economic growth, increasing or decreasing level of crime, and the government, which is caused by the characteristics of trust or lack of it. This research is based to prove that there is a connection between trust in government, Parliament, EU and economic conditions of the country (GDP and GDP growth).

The aim of the research is trust in Government institutions and authorities. *The tasks* that are supposed to be solved with the research are:

1. To purify the definition of Trust in institutions.
2. To theoretically conceptualize the potential reasons, that are causing the Trust in Government institutions and authorities.
3. To determine the measures which can enhance the Trust in Government institutions and Authorities.
4. To provide the recommendations, how to improve the trust in Government institutions and Authorities.

It is expected to prove the *hypothesis* that trust in Government institutions and Authorities both in Lithuania and other EU countries is low and it is highly depended on the economic conditions of the country.

The government and its representatives can be truly trusted in many cases, but the majority of citizens may not be able to know that they are. Stevenson and Wolfers (2001) argues that the country's trust in government institutions is partly a matter of economics. People's trust in institutions is very important for the country's development. Political trust increases the likelihood that citizens will follow the law, for example, that they do not cheat in taxation (Tyler 1998, Newton 2001). Institutions help to maintain social order and stability in society. Trust in authority means that individuals believe that a body in general has jurisdiction, it may fulfill its obligations in respect of clients and work responsibly (Devosk, Spini and Schwartz: 2002). In order to be successful and strong, each institution is required to gain the trust of the people.

The research of the data from World values survey and Eurostat proved the hypothesis and showed that Trust in Government institutions and authorities is highly related to the countrys GDP and GDP growth. This shows that there is a need of finding the ways how to improve the trust in Government institutions and authorities.

TURINYS

1. ĮVADAS.....	7
1. PASITIKĖJIMO VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE TEORINIAI ASPEKTAI.....	9
1.1. Pasitikėjimo koncepcija.....	9
1.2. Pasitikėjimo tipai.....	13
1.3. Pasitikėjimo institucijomis koncepcija.....	16
1.4. Pasitikėjimui institucijomis įtaką darantys veiksniai	22
1.5. Pasitikėjimo institucijomis ir verslo santykis.....	26
2. PASITIKĖJIMO VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE TYRIMO METODOLOGIJA.....	28
3. PASITIKĖJIMO VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE TYRIMAS	32
3.1. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis ES šalyse tyrimas.....	32
3.2. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis Lietuvoje tyrimas	53
3.3. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis skirtingose ES šalyse lyginamoji analizė.....	57
3.4. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis stiprinimo kryptys.....	63
IŠVADOS.....	65
LITERATŪRA.....	67

1. ĮVADAS

Temos aktualumas. Pasitikėjimas institucijomis yra vienas iš pagrindinių demokratijos gyvavimo elementų. Jis sukuria piliečių ir institucijų ryšį. Demokratinės vyriausybės, kuriomis pasitiki daugelis žmonių, turi didesnį teisėtumo ir politikos veiksmingumo lygį. Pastarąjį dešimtmetį pasitikėjimas institucijomis sumažėjo daugelyje Europos šalių, taip pat ir Lietuvoje. Šią tendenciją labai įtakojo finansų krizė. Panašu, jog piliečiai nebenori tikėti sprendimus priimančiais asmenimis ir vis dažniau valdžios, jos institucijų veiklą vertina neigiamai. Šį pasitikėjimo trūkumą didina skandalai, kylantys dėl įvairiausių priežasčių, pradedant „netinkamais“ valstybės pareigūnų veiksmais, baigiant įžūlios korupcijos atvejais. Yra vos keletas valstybių, gal net nė vienos, kurioje rastume tokių įstatymų pažeidimų (EBPO).

Lietuvoje per pastaruosius keturiolika metų pirmaujančią padėtį kaip patikimiausios institucijos išlaikė žiniasklaida ir Bažnyčia. Nuo šių institucijų neatsilieka televizija ir kariuomenė. Aukštas pasitikėjimo kariuomene lygis visų pirma sietinas su Lietuvos naryste NATO. Prie lyderių priklauso ir Europos Sąjunga bei Jungtinės Tautos, kuriomis Lietuvos gyventojai, kaip ir kitų ES šalių gyventojai, pasitiki labiau, nei savo šalių vyriausybėmis ir parlamentais. Žiniasklaida ir Europos Sąjunga Lietuvos gyventojai pasitiki labiau nei kitų šalių gyventojai. ES šalyse policija užima aukštą trečią vietą tarp visų tiriamų institucijų, ja pasitiki dvigubai daugiau gyventojų, nei nepasitiki, tačiau Lietuvoje policija dvigubai daugiau žmonių nepasitiki nei pasitiki. Nors pasitikėjimas Vyriausybe, Seimu ir politinėmis partijomis Lietuvoje ypač žemas, tačiau kitose šalyse jis dar žemesnis. Dauguma, t.y. 61 proc. Lietuvos gyventojų šiuo metu pasitiki Europos Sąjunga ir jos institucijomis (2010 m. rudens Eurobarometro duomenys), 72 proc. mano, kad narystė ES, atsižvelgiant į visas aplinkybes, Lietuvai yra naudinga. Dažniausiai nurodoma, kad narystė atvėrė galimybes dirbti, mokytis užsienyje, laisvai keliauti. Toli gražu ne visų šalių gyventojai mato narystės ES naudą. Daugiau skeptikų negu optimistų yra Jungtinėje Karalystėje, Austrijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Kipre.

Labai svarbu žinoti, kaip piliečiai vertina institucijas. Atsižvelgiant į vis didėjančią susidomėjimą Europos integracijos dinamika, daugėja studijų ir tyrimų apie pasitikėjimą institucijomis. Tyrimus ir apklausas nuolat atlieka Europos vertybių tyrimai, Pasaulio vertybių tyrimai, EBPO (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija), Europos Komisija, UAB "Baltijos tyrimai". Tačiau tai tik kiekybiniai tyrimai ir apklausos. Akivaizdu, jog susidariusią problemą būtina spręsti, todėl šiandien reikia išsamesnės pasitikėjimo problemų sprendimo analizės.

Tyrimo problemą nusakantys klausimai: kokiomis institucijomis labiausiai pasitikima/nepasitikima ES ir Lietuvoje? Kas daro įtaką pasitikėjimui/nepasitikėjimui institucijomis Lietuvoje ir kitose ES šalyse? Kaip ekonominės sąlygos šalyje įtakoja žmonių pasitikėjimą valdžios ir

valdymo institucijomis? Kaip didinti pasitikėjimą institucijomis? Kokios pasitikėjimo institucijomis tolesnės prognozės?

Darbo objektas. Gyventojų pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis.

Darbo dalykas. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis Lietuvoje ir kitose ES šalyse lyginimas.

Darbo tikslas. Ištirti pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis situaciją Lietuvoje ir ES šalyse.

Darbo uždaviniai:

1. Išgryninti pasitikėjimo institucijomis koncepciją.
2. Teoriškai konceptualizuoti galimas priežastis, lemiančias pasitikėjimą institucijomis.
3. Nustatyti pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis ir šalių BVP ryšį.
4. Pateikti rekomendacijas, kaip gerinti pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis.

Darbe keliami hipotezė: pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis tiek Lietuvoje, tiek ES šalyse yra žemas, jis smarkiai priklauso nuo ekonominių šalies sąlygų, todėl būtina ieškoti būdų, kaip jį gerinti.

Darbo metodai:

- *Mokslinės literatūros analizė;*
- *Statistinių duomenų analizė;*
- *Lyginamoji analizė;*

Šio darbo **laukiami rezultatai:** teorinis rezultatas - atskleista pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis situacija Lietuvoje ir ES šalyse, nustatytas pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis ir BVP ryšys.

1. PASITIKĖJIMO VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE TEORINIAI ASPEKTAI

Įvairios mokslo disciplinos savaip aiškina pasitikėjimo sąvoką ir pateikia savus apibrėžimus bei požiūrius, kaip jis pasiekiamas ir kodėl reikalingas. Šiame skyriuje bus pažvelgta į pasitikėjimo koncepcijos įvairovę, pristatytos skirtinguose moksluose didžiausią dėmesį skiriant pasitikėjimo institucijomis sampratai, aptariami pasitikėjimo tipai.

1.1. Pasitikėjimo koncepcija

Pasitikėjimas yra viena svarbiausių žmonijos vertybių, kuri tampa vis aktualesnė ir vis dažniau aptarinėjama. Jį tyrė ir analizavo tokie sociologai ir politologai kaip Sztompka, Locke, Hardin ir Putnam. Žodis "pasitikėjimas" lietuvių kalboje neturi sinonimų, "pasitikėti" - tai tikėti, kad neapvils, pasikliauti. Anglų kalboje randasi keli atitikmenys: *trust*, *reliance* ir *confidence*. Kiekvienas iš jų turi tam tikrų niuansų. Pasitikėjimo sąvoka nėra nauja, ji atsirado dar senovėje ir perėjo sudėtingą ir užsitęsusią raidą. Jos istorinės ištakos randamos filosofijos, teologijos, socialiniuose politiniuose darbuose. Pasitikėjimas nėra pasenęs šaltinis, tipiškas tradicinei visuomenei, bet atvirkščiai, vystantis modernioms socialinėms formoms, jis tampa vis svarbesniu ir būtinu (Luhmann, 1979). Ir nors dabar ši sąvoka tikrai įgijo didelį populiarumą tarp viešų diskusijų ir akademinės analizės, ji ir toliau laikoma sudėtinga apibrėžti ir tirti.

Pasitikėjimo fenomeną plačiai nagrinėja įvairios socialinės disciplinos, pavyzdžiui, psichologija, politikos mokslai, ekonomika, antropologija, istorija, vadyba ir netgi socialinė biologija. Todėl nenuostabu, kad daug kartų stengtasi apibrėžti ir konceptualizuoti pasitikėjimą bei jo pirmtakus ir pasekmes. Visų disciplinų kontekstuose, yra pagrįstas bendras susitarimas, kad pasitikėjimas yra suprantamas kaip sprendimas, kad rizikingoje situacijoje, patikėtinis padarys visa, ką geriausia dėl pasitikinčiojo, ar bent taip, kad nepadarytų jam žalos. Savo tyrime Hall, Dugan, Zheng ir Mishra (2001; 615) daro išvadą, kad dauguma pasitikėjimą supranta kaip "optimistišką pažeidžiamos situacijos priėmimą, kurioje pasitikintysis tiki, kad patikėtinis rūpinsis pasitikinčiojo interesais". Kai kuriais atvejais šis sprendimas yra laikomas apskaičiuotu sprendimu, o kitais intuicijomis ir emocijomis atsaku (Gilson, 2003). Galime pasitikėti artimaisiais, tam tikrais prekiniais ženklais, politikais ir institucijomis. Atsiranda pasitikėjimo būtinybė, o jo buvimas žmonių santykiuose tampa neišvengiamybe norint toliau kurti socialinius ryšius (Eisenstadt ir Roniger 1984:16-17). Sociologai tvirtina, kad be pasitikėjimo, kasdienis socialinis gyvenimas, kurį laikome savaime suprantamu dalyku, yra paprasčiausiai neįmanomas. Be jo išlaikyti gerus ir artimus santykius yra sudėtinga. Mokslinėje literatūroje pasitikėjimo samprata aiškinama labai įvairiai (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Pasitikėjimo apibrėžimai

Autorius (-iai)	Apibrėžimas
R. Giedrikaitė, I. Misevičienė, I. Jakušovaitė (2008:66)	Pasitikėjimas – tai tam tikras ryšys su kitais žmonėmis bei socialine aplinka.
R. Backmann, A. Zaheer (2006:259)	Pasitikėjimas – tai pasitikinčiojo pagarba pasitikėjimo objektui tam tikromis sąlygomis.
Z. Liubarskienė (2004:279-280)	Pasitikėjimas – tai tam tikras ryšys su kitais žmonėmis bei jų socialine aplinka, kuriems patikime savąją egzistenciją, todėl ir iš jų laukiame, kad jie atsižvelgtų į tavąją asmenybę, kurią savomis pastangomis sukūrei visuomenėje.
T. R. Tyler (2003:559)	Pasitikėjimas – tai tikėjimas, kad artimiausiu metu kiti elgsis taip, kaip iš jų tikimasi.
S.Keinys (2000)	Pasitikėjimas – tai užtikrintas pasiklovimas asmeniu ar dalyku: įtikėta priklausomybė tam tikram bruožiui, sugebėjimui, stiprybei ar kažkieno tiesai.

Iš lentelėje pateiktų apibrėžimų matyti, kad pasitikėjimas dažniausiai akcentuojamas kaip psichologijos ar socialinių mokslų elementas, pabrėžiant ryšį ir socialinę aplinką. Pasitikėjimas dažniausiai suvokiamas kaip būseną ar procesas, tačiau vis dėlto, nesant vieningos nuomonės kai kurie autoriai jį suvokia ir kaip asmenybės aspektą, būdo bruožą, kuris pradeda vystytis ankstyvoje vaikystėje ir išlieka reliatyviai stabilus per visą suaugusiojo gyvenimą (Rotter:1971).

Sztompka (1999:14) mano, kad "sociologinis domėjimasis pasitikėjimu priklauso nuo keleto priežasčių - jos yra intelektualinės ir socialinės, vidinės ir atsakomosios". Kitaip nei anksčiau, psichologijos tyrinėtojų atstovaujamas požiūris, kuris traktavo pasitikėjimą kaip asmeninę nuostatą, dabar jis traktuojamas kaip tarpasmeninis/visuomeninis bruožas, socio-individualaus lauko, kuriame dirba žmonės, bruožas ir kultūrinis šaltinis, kurį individai naudoja savo veiksmams. Daugelis dabar sutiktų, kad "pasitikėjimo buvimas yra svarbus visų ilgalaikių santykių komponentas" (Seligman 1997:13). Pasitikėjimas yra grįstas patirtimi, kad veikėjas įvykdė mūsų lūkesčius praeityje. Pasitikėjimas sukuria įsitikinimą, kad tas veikėjas taip pat patenkins mūsų lūkesčius ir ateityje. Todėl jis sutvirtina esamus santykius ir tuo pat metu veikia tarsi magnetas ateities ryšiams. Mes pasitikime kitais žmonėmis ypač tuomet, kai ir kiti mumis pasitiki. Pasitikėjimas rutuliojasi nuo nesąmoningo

pasitikėjimo iki suvokimo, jog pasitikėjimas gali būti susiję su pavojumi bei svarstymų, kad jis gali sukelti ne tik naudos, bet ir žalos.

Gambetta (1988:217) apibrėžia pasitikėjimą kaip kito asmens galimą elgesio vertinimą paremtą mūsų ateities veiksmų pasirinkimo tikimybe:

Kai sakome, kad kažkuo pasitikime ar kad kažkas yra patikimas, mes netiesiogiai norime pasakyti, kad tikimybė, kad tas asmuo atliks veiksmą, kuris bus mums naudingas arba bent jau nežalingas, yra pakankamai didelė, kad galėtume apsvarstyti galimybę su tuo žmogumi kaip nors bendradarbiauti.

Pasitikėjimą kito atžvilgiu išreiškiantis asmuo rizikuoja - jis gali ne tik klaidingai įvertinti kito žmogaus ar institucijos patikimumą, bet ir nukentėti patirdamas įvairią moralinę ar materialinę žalą. Whitener su kolegomis (1998) skiria tris pasitikėjimo aspektus:

1. Pasitikėjimas kitais atspindi lūkesčius ir tikėjimą, kad kita pusė elgsis geranoriškai;
2. Pasitikėjimas apima pasiryžimą būti pažeidžiamu ir riziką, kad kita pusė gali nepateisinti lūkesčių;
3. Pasitikėjimas apima tam tikrą priklausomybės nuo kitos pusės lygį, kai vieno individo rezultatai yra veikiami kito veiksmų.

Rizika yra būtina pasitikėjimo sąlyga, todėl žmonėms reikia išsiaiškinti, ar kitas veikėjas yra vertas jų pasitikėjimo (Žiliukaitė:2006). Pasitikėjimas gali atsirasti palengva arba staiga, gali būti išreiškiamas žodžiai arba nujaučiamas. Norą pasitikėti gali nulemti daug priežasčių: kompetencija, sąžiningumas, geranoriškumas, atvirumas ir dorumas. Tai parodo bendrą išvadą, kad "pasitikėjimo nuostatos yra nukreiptos į ketinimus ir tikslus taip pat, kaip ir į rezultatus" (Hall ir kt., 2001:616). Organizacinės vadybos literatūroje Cummings ir Bromiley (1996) apibrėžia tarpusavio pasitikėjimą kaip geros valios pastangas, kad kitas asmuo ar grupė asmenų elgsis laikydamiesi įsipareigojimų, bus sąžiningi derėdamiesi dėl tų įsipareigojimų ir nepasinaudos kitu net jeigu tam bus galimybė. Kaip jau minėta, pasitikėjimą ne visada lengva aiškiai apibrėžti. Taip pat retai atsižvelgiama į skirtumą tarp pasitikėjimo ir patikimumo. Mes galime pasitikėti žmonėmis, kurie nėra patikimi, nes mes per mažai žinome apie jų elgesį arba esame suklaidinti tokių signalų, kaip pavyzdžiui, jų reputacija. Bromiley ir Cummings (1995) apibrėžė pasitikėjimą kaip atsakymą į tris klausimus:

- *Visų pirma, ar tikite, kad kitas veikėjas yra sąžiningas per derybas?*
- *Antra, ar tikite, kad kitas veikėjas sąžiningai stengsis elgtis pagal savo įsipareigojimus?*
- *Trečia, ar tikite, kas šis veikėjas nepasinaudos jumis, kai turės tam galimybę?*

Atsakymai į šiuos klausimus išaiškina įsitikinimus apie patikėtino sąžiningumą, įsipareigojimų laikymąsi ir susivaldymą, kai gali savanaudiškai išnaudoti nenumatytas palankias sąlygas pakenkti.

Pasitikėjimas paprastai yra suprantamas kaip teigiamas dalykas. Tačiau Granovetter (1985:401) teigia, kad pasitikėjimas vis dėlto gali padidinti sukčiavimo tikimybę, kur informacija apie kitą šalį yra pagrindinis galimo sukčiavimo šaltinis. Pasitikėjimas grįstas tuo, kad kitas asmuo dalijasi tokiais pačiomis pagrindinėmis vertybėmis, kaip ir tu, tačiau jis neturėtų būti aklas ir beribis. Mes galime pasitikėti banko kasininkais, nes tikime, kad jie dirba su tokia sistema, kuri neleidžia mūsų apgaudinėti. Putnam teigia, kad "pasitikėjimas yra savaime atsirandanti socialinės sistemos savybė, taip pat, kaip ir asmeninės savybės. Individai gali pasitikėti (ne tik būti tiesiog patikliais) dėl socialinių normų ir tinklų, kuriuose jie veikia" (Putnam, 1993:177). Anot Sztompkos (1999), pasitikėjimas atlieka teigiamą funkciją pasitikinčiajam, jų santykiams, grupei, organizacijai ir platesnėms bendruomenėms. Jis išlaisvina ir mobilizuoja žmogaus veiksmus, skatina kūrybinį, inovacinį aktyvumą kitų žmonių atžvilgiu; sumažina neapibrėžtumą ir riziką ir padidina veiksmų galimybes. Pasitikėjimo nebuvimas sudaro vakuumą, kurį būtinai užpildo alternatyvios struktūros, atsakančios į universalius žmogiškus apibrėžtumo, prognozuojamumo, tvarkos poreikius.

Manoma, kad pasitikėjimas daro įtaką visai visuomenei. Pasitikėjimas yra įkūnytas socialiniame kapitale ar nuostatose, kurios skatina bendradarbiavimą. Manoma, kad jis pagerina įstatymo ir tvarkos, ekonomikos ir vyriausybės veiklos efektyvumo kokybę. Dabar šis reiškinys sulaukia daugiau dėmesio netgi ekonomikoje, nes sąveika tarp daugiau ar mažiau savarankiškų veikėjų (žmonių, organizacijų) dabar yra svarbesnė nei kada nors anksčiau. Sako (1992:32) apibrėžė pasitikėjimą, kaip "proto būseną, lūkesčius, kurių tikisi vienas prekybos partneris iš kito, kad šis elgsis ar atsakys numatytu ir tikėtiniu būdu". Pasitikėjimo subjektai yra veikėjai, kuriais gali būti žmonės arba kolektyviniai veikėjai, pvz.: organizacijos, institucijos: "pasitikėjimo objektais gali būti objektai arba žmonės, bet taip pat ir organizacijos, institucijos ir socialinės ekonomikos sistemos (Nooteboom 2002:8). Pasitikėjimo sistema paveikia mūsų pasitikėjimą žmonėmis ir mūsų veiksmus skirtus jiems. Be to, svarbu atskirti pasitikėjimą kieno nors kompetencija ir pasitikėjimą kieno nors ketinimais. Pasitikėjimą kelia racionalios priežastys ir psichologiniai motyvai (Nooteboom 2002:8). Priežastys kyla iš racionalaus pasitikėjimo įvertinimo, kuris grindžiamas pasitikėjimo verto objekto pažinimu, numanu dėl jo reputacijos, atsiliepimų, nusistovėjusių normų ir standartų ar pačio patirtimi. Psichologiniai motyvai yra empatija, kuri reiškia, kad vienas gali būti susijęs su kažkuo ir tuo būdu suprasti motyvus palyginti su jo veiksmų sąlygomis, ir gali jam simpatizuoti (Nooteboom 2002:8). Pasitikėjimas dažnai suteikiamas tol, kol nėra pažeistas. Jis leidžia išlaikyti taikius ir stabilius

socialinius santykius, kurie yra kolektyvinio elgesio ir našaus bendradarbiavimo pagrindas (Newton 2001:202). Socialinis gyvenimas be pasitikėjimo būtų nepakeliamas ir turbūt visiškai neįmanomas.

Sztompka (1999) teigė, kad yra trys asmens patikimumo vertinimo aspektai: reputacija, atlikimas ir išvaizda. Asmens reputacija – praeities poelgiai, kiek ir kokiomis aplinkybėmis asmens poelgiai pateisino pasitikėjimą iki šiol, o kiek ir kokiomis nuvylė. Atlikimas yra tam tikras įsitikinimas, kad žmogus gali gerai atlikti tam tikrą darbą ar užduotį šiuo metu (Žiliukaitė:2006). Dažnai mes racionaliai įvertiname, kiek išlošime ar pralošime pasitikėdami vienu ar kitu nepažįstamu žmogumi. Pasitikėjimas priklauso ir nuo įsitikinimo, kad kiti žmonės turi tokias pačias pagrindines moralines vertybes. Taip pat lūkesčiai, išankstinės nuostatos, stereotipai, kurie susiformuoja jau ankstyvojoje socializacijoje, daro įtaką mūsų sprendimams (Žiliukaitė:2006).

1.2. Pasitikėjimo tipai

Kaip jau minėta pasitikėjimą sunku apibrėžti, todėl įvairūs sociologai pasitikėjimą skirsto į kelis skirtingus tipus ir įvairias formas. Liljander ir Roos (595) išskiria tokius pasitikėjimo tipus:

- 1) skaičiavimais grindžiamas pasitikėjimas;
- 2) žiniomis grindžiamas pasitikėjimas;
- 3) solidarumu grindžiamas pasitikėjimas.

Šie tipai yra susiję su pasitikėjimo priežastimis.

Panašiai, Crofts ir Turner (1999:118) pasitikėjimą klasifikuoja pagal veiksnius, lemiančius pasitikėjimą:

- 1) aklas pasitikėjimas;
- 2) pasitikėjimas iš išskaičiavimo;
- 3) patikrintas pasitikėjimas;
- 4) užtarnautas pasitikėjimas;
- 5) abipusis pasitikėjimas (aukščiausia pasitikėjimo forma).

Matonytė (2004:27) pasitikėjimą skirsto į:

- abstraktųjį ir konkretųjį,
- strateginį,

- moralinį.

Abstraktusis pasitikėjimas – tai apibendrintas polinkis (pasirengimas) pasitikėti kitais ir imtis bendros veiklos (Hooghe, Stolle 2003; 49-55).

Strateginis pasitikėjimas teigia, kad sprendimas pasitikėti kitu asmeniu iš esmės yra strateginis arba pagrįstas žiniomis. Jis susijęs su rizika, kuri mažinama remiantis (pozityviomis) prielaidomis, kylančiomis iš praeityje įgytos patirties.

Kitas pasitikėjimo tipas yra moralinis, t. y. moralinis įsipareigojimas kitus žmones laikyti patikimais ir elgtis su jais kaip su patikimais. Esminė moralinio pasitikėjimo idėja yra tikėjimas, kad dauguma žmonių veikia pagal tuos pačius esminius moralinius principus (Fukayama 1995; 153).

Moralinis pasitikėjimas yra išankstinis tikėjimas gera kitų žmonių valia. Strateginio pasitikėjimo samprata niekaip nepaaiškina, kodėl žmonės imasi visuomeninės veikos ir buriasi į savanoriškas organizacijas. Strateginio pasitikėjimo samprata gali padėti paaiškinti tik bendradarbiavimo su jau pažįstamais žmonėmis, kurių skaičius paprastai yra ribotas, reiškinių.

Hartman klasifikuoja pasitikėjimą į tokias tris rūšis:

- Mėlynasis pasitikėjimas (arba pasitikėjimas kompetencija), kai pasitikėjimas suteikiamas individams ar subjektams, kurie, kaip mano pasitikintysis, yra pakankamai kompetetingi duotam darbui. Jis atsako į klausimą "ar galite atlikti šį darbą?";
- Geltonasis pasitikėjimas (arba vientisumo pasitikėjimas), kai pasitikima individualiais ar subjektais, kurie, kaip mano pasitikintysis, nuolat rūpinsis jo/jos interesais. Geltonasis pasitikėjimas atsako į klausimą: "ar jūs nuolat rūpinsitės mano interesais?";
- Raudonasis pasitikėjimas (arba intuityvusis pasitikėjimas) atsako į klausimą "Ar tai atrodo teisinga?".

Ratnasingham skirsto pasitikėjimą į keturis tipus:

- Atbaidymu grįstas pasitikėjimas: susijęs su grasinimu nubausti ir yra laikomas neigiamu faktoriumi;
- Skaičiavimais grįstas pasitikėjimas: pozityvus santykių pasitikėjimas, nes yra išpildomi reikalingi veiksmai;
- Žinojimu grįstas pasitikėjimas: susijęs su kito partnerio (patikėtinio) pažinimu;
- Atpažinimu grįstas pasitikėjimas: susijęs su empatija ir bendromis vertybėmis su kito partnerio norais ir ketinimais tiek, kiek kitas partneris gali juos įvykdyti.

Tyrėjai taip pat išskiria individualizuotą pasitikėjimą (individualized) ir apibendrintą (generalized) pasitikėjimą. Individualizuotu pasitikėjimu vadinamas pasitikėjimas, kuris įtraukia

asmeniškai pažįstamus žmones, o apibendrintas pasitikėjimas peržengia giminystės ir draugystės, ir netgi pažįstamų rato, ribas (Stolle, 1998).

Pagal pasitikėjimo objektą pasitikėjimą Imbrasaitė (2004:45) skirsto į: pasitikėjimas Prezidentu, pasitikėjimas Vyriausybe, pasitikėjimas Seimu, pasitikėjimas politinėmis partijomis, pasitikėjimas rinkimų administravimu, pasitikėjimas teismais, pasitikėjimas policija, pasitikėjimas armija, pasitikėjimas profsajungomis, pasitikėjimas TV, radiju, pasitikėjimas spauda, pasitikėjimas centriniu banku, pasitikėjimas privačiomis įmonėmis, pasitikėjimas universitetais, pasitikėjimas bažnyčia, pasitikėjimas ligoninėmis ir kt. Šio darbo autoriaus nuomone, šis pasitikėjimo objektų sąrašas nėra baigtinis ir gali būti papildytas pasitikėjimu kitomis institucijomis. Darbe susitelkta ties pasitikėjimu valdžios ir valdymo institucijomis.

2 lentelė. Pasitikėjimo skirstymas

Autorius (-iai)	Pasitikėjimo tipai
Liljander ir Roos (2002)	<ol style="list-style-type: none"> 1. skaičiavimais grindžiamas pasitikėjimas; 2. žiniomis grindžiamas pasitikėjimas; 3. solidarumu grindžiamas pasitikėjimas.
Crotts ir Turner (1999)	<ol style="list-style-type: none"> 1. aklas pasitikėjimas; 2. pasitikėjimas iš išskaičiavimo; 3. patikrintas pasitikėjimas; 4. užtarnautas pasitikėjimas; 5. abipusis pasitikėjimas.
Matonytė (2004)	<ol style="list-style-type: none"> 1. abstraktusis ir konkretusis, 2. strateginis, 3. moralinis.
Hartman	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mėlynasis; 2. Geltonasis; 3. Raudonasis.
Ratnasingham	<ol style="list-style-type: none"> 1. Atbaidymu grįstas pasitikėjimas, 2. Skaičiavimais grįstas pasitikėjimas, 3. Žinojimu grįstas pasitikėjimas, 4. Atpažinimu grįstas pasitikėjimas.

Pateikti pasitikėjimo tipai išskiriami atsižvelgiant į tai, dėl ko pasirinkta pasitikėti, pagal pasitikėjimo įgyjamas formas, priežastis, lemiančias pasitikėjimą. Daugeliu atveju, tipai gan panašūs ir atsižvelgia į panašius aspektus.

1.3. Pasitikėjimo institucijomis koncepcija

Pastaruoju metu, pasitikėjimas yra laikomas svarbiausiu piliečių politinės kultūros elementu (Silver 1985:52). Pasitikėjimas tampa vis svarbesniu pilietinės visuomenės aspektu, kai tik sąvokai suteikiama kultūrinė reikšmė. Glaudi vieninga pilietiška visuomenė, atsidavusi ir lojali politinei valdžiai, negalėtų egzistuoti be horizontalaus tarpusavio pasitikėjimo, kaip ir be vertikalios pasitikėjimo viešosioms institucijoms (Sztompka 1999:15). Pasitikėjimas gyvuoja kaip svarbus, nors ir numanomas kultūrinio kapitalo aspektas. Pasitikėjimas taip pat yra svarbi socialinio kapitalo dalis, kuri prisideda prie socialinės integracijos, bendradarbiavimo ir harmonijos, demokratinio stabilumo ir plėtros, o taip pat, ekonominio augimo ir efektyvumo (Delhey ir Newton:2002). Be to, kad trūksta bendro susitarimo dėl pasitikėjimo apibrėžimo, taip pat nėra susitarimo dėl veiksmų, kurie nulemia ar daro įtaką pasitikėjimui, t.y. pagrindinė pasitikėjimo funkcija įvairiose socialinėse srityse dar nebuvo tiksliai aprašyta. Buvo atlikta daugybė tyrimų siekiant nustatyti pagrindinius pasitikėjimo veiksmus, įskaitant tiek savybes tų, kurie pasitiki, tiek tų, kuriais pasitikima. Pagrindinis pasitikėjimo vaidmuo pasireiškia tuo, kad jo prireikia tik tada, kai kyla neaiškios aplinkybės ir rizikingos situacijos (Grabner-Krauter ir Kaluscha, 2003). Pasitikėjimas yra ypač svarbus ten, kur sudėtingos socialinės-politinės situacijos sukuria rizikingas aplinkybes, kurios skiriasi nuo kasdienės rutinos.

Tiriant pasitikėjimą visada reikia įvertinti konkrečius socialinius, asmeninius ir politinius veiksmus, supančius pasitikėjimą, kadangi pasitikėjimas egzistuoja ne tik tarpusavio, socialiniuose santykiuose, egzistuoja ir pasitikėjimas institucijomis ar kitokiomis organizacijomis. Pasitikėjimą institucijomis, Sztompka (1999) dar vadina „politiniu pasitikėjimu“ arba „vertikaliuoju pasitikėjimu“, kuris reiškia pasitikėjimą valdžia ir jos institucijomis (pavyzdžiui Seimu, teismais, gydymo įstaigomis, tam tikromis privačiomis verslo įmonėmis ir pan.) ir yra priešingas "horizontaliajam pasitikėjimui“, t.y. pasitikėjimui tarp pažįstamų žmonių. Vis dėl to, institucinis pasitikėjimas yra viena iš pasitikėjimo asmenimis atmainų (Sztompka:1999). Daugelis autorių pasitikėjimą skirsto į dvi rūšis: politinį ir socialinį pasitikėjimą. Kai kuriais požiūriais jie yra panašūs, tačiau ir skirtingi. Newton (2001:205) teigia, kad socialinis arba tarpasmeninis pasitikėjimas gali būti grįstas tiesiogine patirtimi iš pirmų lūpų, o politinis pasitikėjimas dažniausiai kyla netiesiogiai ir per atstumą, dažniausiai per žiniasklaidą. Nepaisant to, taip, kaip ir socialinis pasitikėjimas yra svarbus civilizuotam socialiniam gyvenimui, taip ir politinis pasitikėjimas yra svarbus demokratiniam ir stabiliam politiniam gyvenimui.

Politinis pasitikėjimas nėra pasitikėjimas žmonėmis kaip asmenybėmis, tai politinio pasaulio įvertinimas, kuris parodo, kaip politinė sistema atrodo piliečių akimis. Literatūros apžvalga dėl žmonių pasitikėjimo institucijomis parodė, kad daugelis tyrimų sutelktų į politinį pasitikėjimą kilo iš nacionalinių rinkimų apklausų Amerikoje vėlyvaisiais 1950-aisiais (Schyns ir Koop:2010). Politinis pasitikėjimas yra apibrėžiamas kaip "pagrindinis vertinantis orientavimasis į vyriausybę," (Hetherington, 1998:791) ir yra dažnai naudojamas atspindėti "vertinimus to, ar politinė valdžia ir institucijos dirba pagal normatyvinius visuomenės lūkesčius" (Miller ir Listhaug 1990; 368). Blind (2006:3) tvirtina, kad apskritai yra tik dvi pasitikėjimo rūšys. Anot jos, pasitikėjimas apibūdinamas politiniais terminais yra vadinamas *politiniu pasitikėjimu*. Politinis pasitikėjimas pasireiškia, kai piliečiai vertina vyriausybę ir jos institucijas, apskritai politikos visumą ir/arba individualius politinius lyderius bei jų pažadus, efektyvumą ir sąžiningumą. Psichologinį politinį pasitikėjimą sukelia moralės vertybių ir savybių vertinimas, susijęs su tam tikra vyriausybe, politine institucija ir/arba individualiais politiniais lyderiais. Kalbant apie politinį pasitikėjimą paremtą psichologinėmis priežastimis, žmonės ieško nuoširdumo ir užtikrintumo asmenybėje, viešuosiuose pasirodymuose, kalbose ir jų politinių lyderių elgesyje. Žmonės pasitikėdami savo atstovais ar politinėmis institucijomis, derina racionalų ir psichologinį politinį pasitikėjimą, kartu bandydami sudaryti priimtina balansą tarp savo interesų maksimizavimo ir savo suvokimo apie politinio elito etines ypatybes. Empiriniuose tyrimuose politinis pasitikėjimas (ar nepasitikėjimas) yra matuojami tuo, ar žmonės gali pasitikėti vyriausybe ir politikais, kad šie elgiasi tinkamai (pvz.: Schyns ir Koops 2010) arba, žmonių pasitikėjimu politinėmis institucijomis išraiška (pvz.: Kaase 1999).

Pasitikėjimas institucijomis labai skiriasi nuo pasitikėjimo tarp dviejų žmonių, nes gali nenumatyti jokių susitikimų su individais ar grupėmis, kurios yra kažkoku būdu už juos „atsakingos“ (Giddens:1990). Institucinį pasitikėjimą tokiu sudėtingu padaro beasmenis pobūdis, nes pasitikėti kažkokiais abstrakčiais principais ar anonimiškais kitais, kurie neišreiškia jokių emocijų yra daug problematiškiau. Valdžios institucijos dažnai viešai neatskleidžia savo veiklos, neišreiškia žmogiškų jausmų ir žiniasklaidoje yra vaizduojamos iš neigiamos pusės. Politiniai lyderiai ateina ir išeina su rinkimais, ir pasitikėjimas jais gali kilti arba kristi su jų darbo įvertinimais žmonių akyse. Kaip bebūtų, institucijos yra didelės, beasmenės, plačiai paremtos ir visuomenės įvertinimas apie jas yra ne taip staigiai paveikiamas konkrečių naujienų ar įvykių. (Newton, Norris:1999).

Žemas pasitikėjimas rodo, kad kažkas politinėje sistemoje - politikams ar institucijoms, ar abiems - tikėtina, funkcionuoja prastai (Newton 2001:205). Gali būti, kad darbas atliekamas prastai arba lūkesčiai yra per dideli, be kuriuo atveju, žemas pasitikėjimas rodo, kad kažkas yra blogai. Politinis pasitikėjimas yra svarbus, nes demokratijos yra paremtos instituciniais mechanizmais, kurie turėtų užtikrinti, kad politikai elgiasi pasitikėjimo vertu būdu (Newton: 2001:206) Pasitikėjimas

institucijomis, kurios turėtų išlaikyti pasitikėjimo vertus politikus yra svarbus elementas šiame mišinyje. Newton (2001:206) taip pat teigia, kad jeigu pasitikėjimas politinėmis institucijomis yra paremtas vertinimais, kaip veikia politinė sistema, tai tikėtina, kad jis yra paveiktas tokių dalykų, kaip infliacija, nedarbas, politinė korupcija ar nekompetetingumas, pergale ar pralaimėjimas kare, ekonominis augimas, didėjantis ar mažėjantis nusikalstamumo lygis, ir vyriausybės, kurių charakteristikos sukelia pasitikėjimą ar jo trūkumą. Politinis pasitikėjimas apibūdina piliečių paramą esamai politinei sistemai, nusako atotrūkį tarp jų ir valdžios, parodo, kokio pobūdžio santykis tarp piliečių ir jų atstovų dominuoja demokratijos sąlygomis (Newton 2001:206).

Vyriausybė ir jos atstovai gali būti tikrai verti pasitikėjimo daugeliu atveju, tačiau dauguma piliečių negali turėti galimybės žinoti, kad jie tokie yra. Taigi, negalima sakyti, kad daugelis piliečių pasitiki vyriausybe tokiomis standartinėmis prasmėmis, kokiomis individai pasitiki vieni kitais. Dauguma iš mūsų daugeliu atvejų nepakankamai žinome, kad galėtume pasitikėti vyriausybės (ar kitos didelės institucijos) atstovais ar organais, kad galėtume teisti jų tinkamumą nei viena standartine pasitikėjimo samprata (Hardin 2004:172). Institucijoje gali būti daug žmonių, kurie gali būti patikimi kai kuriais atvejais, bet tik keli potencialūs institucijos klientai ar subjektai gali žinoti, kad tai tiesa. Geriausiu atveju, dažniausiai mes galime induktyviai spėti, kad organizacija, kuri kuria nors prasme dirbo gerai, visai tikėtina, ir toliau taip dirbs, nebent keisis sąlygos (Hardin 2004:172). Todėl sakoma, kad pasitikėjimas neatsiejamas nuo ateities laiko: "yra susijęs su ateities nesuvaldomumu; jis ateina į pagalbą, kai mes negalime visiškai kontroliuoti ateities įvykių, tol, kol jie yra sukurti žmonių" (Sztompka 1999:25). Tačiau daugumai iš mūsų, pasiklovimas vyriausybe ar kitomis svarbiomis institucijomis mūsų gyvenime savaime neleidžia mums pasitikėti jomis ar jų atstovais taip, kaip galėtume pasitikėti žmonėmis, su kuriais susiduriame įvairiomis prasmėmis (Hardin: 2004:158).

Kaip jau minėta, pasitikėjimas valdžios institucijomis yra viena iš pasitikėjimo asmenimis rūšių: „Mūsų pasitikėjimą institucijomis lemia mūsų nuomonė, emociniai ir socialiniai ryšiai su jose dirbančiu personalu" (Harre 1999:260). Arba, kito autoriaus žodžiais, „už visų kitų socialinių objektų, kad ir kokie jie atrodytų sudėtingi, slypi žmonės, ir mes pasitikime būtent žmonėmis" (Sztompka 1999:41). Kaip ir apibendrinto pasitikėjimo atveju, politiniam pasitikėjimui didelę įtaką turi institucinė tvarka ir teisinės normos. Žmonės gali pasitikėti valdžios institucijomis, kai tiki įstatymo valdžia, kad institucijų veikla yra reguliuojama aiškių teisinių normų, bei už jų laužymą valstybės tarnautojai gali būti nubausti. Veiksmingi įstatymai bei jų įgyvendinimas padeda sumažinti pasitikėjimo valdžios institucijomis riziką. Pasitikėjimas valdžios institucijomis yra socialinio kapitalo šaltinis, kai skatina ar palengvina piliečių ir valdžios bendradarbiavimą sprendžiant aktualias socialines ir ekonomines šalies ar regionines problemas. Vyraujantis nepasitikėjimas valdžios institucijomis ir

politikais gali kliudyti didesniai piliečių įtraukimui/įsitraukimui į sprendimų priėmimą. Kita vertus, valdžios institucijos ir politikai, kuriais nepasitikima, neturi taip pat socialinio kapitalo, kuris suteiktų jiems didesnę veiklos laisvę. Be to, politinis pasitikėjimas didina tikimybę, jog piliečiai laikysis įstatymų, pavyzdžiui, kad jie nesukčiaus mokesčių srityje (Tyler 1998, Newton 2001). Jeigu nepasitikėjimas valdžios institucijomis ir politikais reiškia „blogos valdžios“ ir „gerų piliečių“ perskyrą, nėra garantijos, kad piliečiai savanoriškai paklus šios valdžios priimamoms teisinėms normoms.

Institucijos padeda išlaikyti socialinę tvarką ir stabilumą visuomenėje. Institucija gali būti organizacija, pavyzdžiui, teisinė šalies sistema, bet tai taip pat gali būti profesija, tam tikros procedūros ar procesai. Daugeliu atvejų yra neįmanoma žmonių išskirti nuo institucijų. Pasitikėjimas įvairiomis institucijomis yra pozityviai tarpusavyje susijęs su vertybėmis, kurios pažymi stabilumą, saugumą ir tradicinių įpročių išlaikymą. Pasitikėjimas institucijomis tai žmonių tikėjimas kolektyviniais subjektais. Pasitikėti institucija reiškia, kad individai tiki, jog subjektas, apskritai, yra kompetetingas, gali įvykdyti savo įsipareigojimus dėl klientų ir dirba atsakingai (Devosk, Spini ir Schwartz:2002). Kad būtų sėkminga ir tvirta, kiekviena institucija privalo įgyti pasitikėjimo iš žmonių, o tai galima pasiekti tik suderinus veiksmus su žodžiais (Klewes ir Wreschniok, 2010:12) Pasitikėjimas institucijomis sukelia pasitikėjimą, kad ta institucija yra patikima, laikosi taisyklių ir reglamentų, gerai atlieka savo darbą ir tarnauja bendriems interesams. Jis labiau susijęs su įsitikinimų ir lūkesčių rinkiniu nei tikrai emociine reakcija.

Stevenson ir Wolfers (2001) teigia, kad šalies pasitikėjimas vyriausybės institucijomis yra iš dalies susijęs su ekonomika. Žmonių pasitikėjimas institucijomis yra labai svarbus šalies vystymuisi. Pavyzdžiui, piliečių šnipinėjimas tikrai nepadėtų: Rytų Vokietijos dalys, kuriose Stasi valstybės saugumo agentūra buvo ypatingai aktyvi prieš ~20 metų vis yra laikomos mažiau patikimos. Stipresnės demokratinės institucijos ir didesnis institucijų skaidrumas yra susijęs su didesniu pasitikėjimu ir geriau veikiančia vyriausybe. Globalioje ekonomikoje politinis stabilumas pritraukia kapitalą, išsilavinimas suteikia svarbiausių įgūdžių, pagrindiniai mokslo ir technologijų tyrimai padidina konkurencingumą ir gyvenimo kokybę, o intelektinės nuosavybės apsauga tampa svarbesnė. Apsirūpinimas tokiomis viešosiomis gėrybėmis priklauso nuo efektyvios visuomenės. Kai kas tvirtina, kad vyriausybė pasiima per daug sau prisiimdami atsakomybių, kurių neturėtų prisiimti ir žadėdami tai, ko negali ištesėti. Jeigu korumpuoti politikai naudojami politinė sistema, kad patenkintų savo asmeninius lūkesčius, žmonės greitai gali pradėti nepasitikėti visa politine sistema. Ir atvirkščiai, jeigu politinė sistema yra sukurta tokiu būdu, kad politikai atrodo nekompetetingi, žmonės gali pradėti nepasitikėti politikai kaip individai. Žmonės neišvengiamai abejoja atstovaujančių vyriausybių vientisumu. Tam kad gautų daugiau balsų, kandidatai dažnai patys piešia savo pačių industriją kaip

nekompetingą ir korupcijos apimtą židinį. Tai taip pat sukelia visuomenės nepasitikėjimą. Kad įgytų visuomenės pasitikėjimą, vyriausybėms reikia parodyti, kad jos yra to vertos ir elgtis teisingai.

Manning ir Wetzel teigia, kad žemas piliečių pasitikėjimas vyriausybe gali susilpninti socialinę jungtį ir privesti prie to, kad piliečiai bei įmonės atsitrauks nuo valstybės tokiais aspektais:

- Kaip ekonominiai veikėjai: firmos ir individai imasi neoficialaus įdarbinimo praktikų, o investuotojai labiau abejoja valdžios sąžiningumu.
- Kaip paslaugų gavėjai: žemo pasitikėjimo aplinkoje, piliečiai dažnai vengia valstybės paslaugų nebent yra priversti tai padaryti dėl to, kad daugiau nėra iš ko rinktis. O tai reiškia, kad vidurinioji klasė vis dažniau atsisako valstybės paslaugų, o tai sumažina tų paslaugų gerinimo reikiamybę.
- Kaip pilietiniai veikėjai: Žemas pasitikėjimas lemia teisinių įsipareigojimų nesilaikymą, tokią, kaip karinė prievolė bei mažiau tikėtinas ir įsitraukimas į politinius judėjimus.

Politinio nepasitikėjimo priežastys yra susiję su daugybe politinių, ekonominių ir socialinių veiksnių. Nick Manning and Deborah L. Wetzel (165) žemas visuomenės pasitikėjimas gali sumažinti valstybės tarnautojų dvasią, o tai gali sudaryti galimybę, kad demoralizuoti valstybės tarnautojai išsakys savo nepasitikėjimą viešai, kas toliau dar labiau sumažintų viešą pasitikėjimą institucijomis. Nepasitikintys piliečiai tampa ciniški dėl savo politinės sistemos ir nepatenkinti esama tvarka. Nepasitikėjimas gali priversti susvetimėti ir atsitraukti nuo politinių procesų, paliekant paviršutinišką ir pažeidžiamą valstybę, kuri negali sutelkti nacionalinių išteklių ar suformuoti kolektyvinės nacionalinės plėtros vizijos. Jeigu tai tęsiasi per ilgai, paplitęs ir intensyvus nepasitikėjimas gali galiausiai sukelti nepalankią reakciją apie politinę tvarką ir gali priversti ieškoti radikalesnių, nesisteminių alternatyvų. "Subankrutavusios valstybės, revoliucijos, pilietiniai karai ir kitos susiję traumuojančios valdymo nesėkmės dalijasi bendru bruožu - joms trūksta pasitikėjimo: tarp piliečių ir valstybės, tarp skirtingų politinių frakcijų ir partijų bei tarp skirtingų etninių, socialinių ir kultūrinių grupių visuomenės lygmeniu" (Larry Diamond, 2007)

R. A. Chapman (2002:35) pabrėžia asmeninių valstybės tarnautojų vertybių svarbą. Autorius laikosi pozicijos, teigdamas, kad „valstybės tarnautojais reikia pasitikėti, kad jie galėtų protingai vykdyti sprendimus, o tam darbui juos reikia kruopščiai atrinkti. Būtent piliečiams tenka didžiausia atsakomybė, kad jie per savo vyriausybes užtikrintų, jog visos valdžios struktūros ir procedūros geriausiai atitiktų jų tikslus, kad būtų nuolat tikrinamos ir įvertinamos". Svarbu, kad piliečiai neprarastų tikėjimo bešališku ir teisėtu pačios valdžios ir jos atstovų elgesiu. Tarnautojai turi saugoti visuomenės pasitikėjimą. Prisiėmęs tam tikrą pareigą, tarnautojas turi nešti visą tos pareigos

užkrautą įsipareigojimų ir apribojimų našta. O jie pirmiausia yra teisiniai ir konstituciniai, tarnautojai taip pat turi laikytis profesinės etikos reikalavimų.

J. Palidauskaitė akcentuoja, keturių visuomenės tarnybos principų laikymąsi:

1. Valstybės tarnautojai yra įpareigoti paklusti įstatymams ir juos įgyvendinti. Tarnautojai negali peržengti savo kompetencijos ribų, veikti pagal savo pačių nusistatytus principus bei taisykles, įstatymai yra tarnautojų orientacijos gairės, su kuriomis jie turi būti gerai susipažinę.
2. Tarnauti visuomenės interesui – privalo kiekvienas viešojo sektoriaus tarnautojas. Tai reiškia tarnauti pliuralizmui, paisyti įvairialypių atskirų grupių interesų, atsižvelgti į sprendimo pasekmes skirtingoms visuomenės grupėms. Valstybės tarnautojai privalo galvoti apie visos visuomenės gerovę, būti nešališkais, teisingais, viešais, objektyviais, vengti subjektyvumo, priimant visuomenei reikšmingus sprendimus, tarnautojai turi būti pavyzdžiu, skatinti visuomenės moralę. „Tinkamas tarnybos įvaizdis yra ne mažiau svarbus nei pats atlikimas“, todėl būtina vengti prasto įvaizdžio, palaikyti visuomenės pasitikėjimą tarnyba.
3. Prisiimti asmeninę atsakomybę, nes etika remiasi moraliniu sprendimu, kuris reiškia pasirinkimą. Valstybės tarnautojai yra asmeniškai atsakingi už savo sprendimus ir elgesį, už pasirinktas priemones ir sprendimo ar veiksmo rezultatus, nors sprendimai nėra priimami jų vardu.
4. Vengti daryti žalą. Šis reikalavimas susijęs su turima profesine kompetencija - priimami sprendimai turi būti geriausi. Kai sprendimas svarbus daugeliui žmonių, tarnautojai turi stengtis numatyti visas galimas veiksmų pasekmes, apsvarstyti ne tik trumpalaikius, bet ir ilgalaikius veiksmo ar sprendimo rezultatus, jei neįmanoma išvengti žalos darymo, tai ta žala turi būti kuo menkesnė.

Tam, kad įgytų pasitikėjimo, vyriausybė privalo geriau dirbti: skaidriau, atsakingiau, patikimiau ir jautriau, turėtų aktyviau įsitraukti į visuomenę ir atkreipti dėmesį į įstatymus ir visuomenės interesus. Niekas labiau negriauna visuomenės pasitikėjimo vyriausybe nei per didelė korupcija. Piliečiams reikia daugiau prieigos prie informacijos ir galimybės priimti sprendimus. Kuo labiau vyriausybės sandoriai ir operacijos bus skaidrios ir matomos, atviros tikrinimams, tuo daugiau galimybių yra ją demaskuoti, atbaidyti ir išvis įsivelti į korupciją.

Apibendrinant pasitikėjimo sampratos analizę, galima teigti, kad pasitikėjimas – tai daugiadimensinis elementas, galintis įgyti įvairias formas. Atlikta pasitikėjimo koncepcijos analizė leidžia pasitikėjimą institucijomis aiškinti kaip pagarba ir kompetencijomis grįstą jausmą, kad institucija, tarnaujanti piliečiams, vykdys savo veiklą, atsižvelgdama į piliečių gerovę.

Nepriklausomai nuo pasitikėjimo tipo, pasitikėjimą institucija lemia tam tikri veiksniai, kurie ir analizuojami kitame šio darbo poskyryje.

1.4. Pasitikėjimui institucijomis įtaką darantys veiksniai

Pastaruoju metu vis dažniau diskutuojama valdžios ir valdymo institucijų pasitikėjimo tema. Pastebėta, kad piliečiai vis mažiau pasitiki vyriausybe ir valstybės tarnyba. Susiduriama su apgavystėmis, melu, korupcija, piktnaudžiavimu, interesų konfliktais ir t.t. Yra žinoma, kad tam turi įtakos įvairūs veiksniai: socialinis – ekonominis statusas, socialiniai demografiniai rodikliai, ideologinės pažiūros, subjektyvus institucijų darbo vertinimas, asmeninė patirtis, žiniasklaida ir t.t. Kiekvienas žmogus yra individuali asmenybė, mes skiriamės vieni nuo kitų savo charakterio savybėmis, išvaizda, lytimi, amžiumi, demografinė padėtimi, socialiniu statusu, tautybe ir t.t. Šie skirtumai turi įtakos žmogaus gyvenimui: jo profesijos pasirinkimui, savo lūkesčių formavimui, šeimos kūrimui, nuostatų, papročių, nuomonės apie įvairius gyvenimo veiksnius formavimuisi (Česnuitytė, 2004). Šie skirtumai turi įtakos ir socialiniam įgūdžiui – pasitikėti valdžios ir valdymo institucijomis.

Pasitikėjimo priežasčių gali būti daug. Visų pirma, patys žmonės gali būti labiau ar mažiau pasitikintys kitais. Žmonės gali nepasitikėti politine valdžia, tačiau jiems gali būti būdingas apibendrintas pasitikėjimas. Individų lygiu apibendrintas pasitikėjimas yra susijęs su subjektyvia jo gerove, ekonomine sėkme, o politiniam pasitikėjimui didesnę įtaką turi žmonių domėjimasis politika. Manoma, kad pagrindiniai asmenybės bruožai yra ilgalaikiai, bendri, ir daro įtaką daugeliui elgesio aspektų, todėl dėl savo asmenybės savybių ir būdo, kai kurie individai turi optimistinį gyvenimo vaizdą ir yra linkę padėti kitiems, bendradarbiauti ir pasitikėti. Tuo tarpu kiti dėl savo neigiamų ankstyvųjų patirčių yra labiau nepasitikintys ir atsargūs kitų žmonių ar institucijų atžvilgiu, pesimistiški apie socialinius bei politinius reikalus, o taip pat apie žmones ir politikus bendrai. Remiantis šiuo požiūriu tikėtina, kad pasitikėjimas valdžios institucijomis bus teigiamai susijęs su pasitikėjimu kitais žmonėmis, tiek pažįstamais, tiek nepažįstamais. O galiausiai, pasitikėjimas gali kilti dėl panašumų (Zucker, 1986). Žmonės, turintys panašių bruožų - socialinių, etninių ir t.t. - yra linkę pasitikėti žmonėmis su tokiais pačiomis ypatybėmis, kaip ir jie.

Taip pat pasitikėjimas gali priklausyti ir nuo žmogaus lyties ar amžiaus. Pasitikėjimas taip pat gali kilti iš skirtingų nacionalinių socializacijos procesų. Pavyzdžiui, Putnam (1992) tyrimas apie socialinį kapitalą Italijoje parodė, kad skirtinguose geografiniuose regionuose, dėl skirtingų istorijų, vyrauja skirtingi pasitikėjimo lygiai. Pasitikėjimui institucijomis įtakos gali turėti ir rasė. Baltaodžiai daugiau pasitiki institucijomis negu afroamerikiečiai, nes jų nepasitikėjimo nuostatos

atsirado dar iš vergovės laikų. Rasinės ir etninės mažumos gali manyti, kad jų išskirtinumas ar buvimas neturtingu daro įtaką institucijų požiūriui į juos. Be to, pasitikėjimas institucijomis gali priklausyti nuo išsilavinimo. Išsilavinimas, gyvenimo patirtis ir socialinė įtrauktis gali skatinti pasitikėjimą institucijomis. Išsilavinimas siejamas su analitiniais įgūdžiais, kurie padeda suprasti kompleksinius įvykius ir problemas bei ryšius tarp jų. Labiau išsilavinę žmonės paprastai geriau supranta, kaip veikia politinė sistema, ir turi daugiau informacijos apie valdžios institucijų veiksmų pasekmes savo gyvenimui (Jackson:1995). Asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, labiau linkę turėti savo nuomonę įvairiais klausimais, jie yra labiau politiškai aktyvesni, turi stipresnę pilietinės pareigos jausmą ir rūpinasi politinių veiksmų rezultatais.

Sztompka (1999) teigia, kad egzistuoja priežastinis ryšys tarp pasitikėjimo institucijomis ir pasitikėjimo savimi, kuris laikomas svarbia priežastimi, leidžiančia rizikuoti ir pasitikėti kitais. Pasitikėjimas savimi siejamas su atvirumu, optimizmu, užuojauta ir atsipalaidavusiu požiūriu, kuris pavirsta didesniu pasitikėjimu kitais žmonėmis ir institucijomis.

Yra žmonių, kurie neturi asmeninės patirties su valdžios institucijomis, nebuvo niekada su jomis susidūrę, todėl didelė visuomenės dalis apie šių institucijų veiklą sužino per visuomeninę komunikavimo priemonę – žiniasklaidą. Žiniasklaidoje pateikiama informacija apie valdžios institucijas yra labai aktuali visuomenei. Žiniasklaida yra įgavusi galią įtakoti socialinę bei politinę žmonių gyvenimą. Ji tampa institucija, kuri formuoja viešąją nuomonę, vertybes, žmonių pasaulėžiūrą. Nuo didelio informacijos kiekio žiniasklaidoje, kartais gali būti sunku atskirti, kas yra tiesa, o kas melas. Neracionalūs ir netikslūs vieši pareiškimai apie institucijas pakenkia visuomenės pasitikėjimui jomis. Žmonės, neturintys informacijos apie institucijas, nesidomintys jų veikla, dažniausiai pasikliauna jiems labiausiai prieinama informavimo priemone - žiniasklaida ir jos jau suformuotu vertinimu.

Pasitikėjimas valdžios institucijomis dažnai siejamas su politiniu aktyvumu ir balsavimu rinkimuose. Mishler ir Rose (2005) nuomone, pasitikėjimas institucijomis yra stipriai susijęs su politiniu aktyvumu. Pasak jų, piliečiai, kurie pasitiki politinėmis institucijomis yra labiau linkę balsuoti, domėtis politika, jausti pilietinę pareigą ir turėti aukštą politinių žinių lygį. „Pasitikėjimas sustiprina piliečių tikėjimą, kad valdžia yra reaguojanti ir paskatina piliečius išreikšti savo nuomonę dalyvaujant tokiose veiklose kaip balsavimas ar net narystė politinėse organizacijose“ (Mishler, Rose, 2005, p.1053)

Nick Manning and Deborah L. Wetzel (1999) teigia, kad pasitikėjimo smukimą gali įtakoti demografiniai ir kultūriniai pokyčiai. Jie gali būti tokie:

- *Pokario karta, kuri niekada nebus laiminga*: kartos permainas sukėlė postmaterialistinės vertybės, susiję su saviraiška ir savęs patenkinimu. Ši karta mažiau rūpinasi ekonominiu saugumu (mažiau materializmo) nei praeita karta. Susijęs, alternatyvus paaiškinimas yra toks, kad jauni piliečiai savo materialinę nuosavybę laiko savaime suprantamu dalyku, nesijaučia privalantys jaudintis dėl tokių dalykų, todėl gali pereiti prie ne tokių apčiuopiamų tikslų (Inglehart 1997;2008).
- *Tariamai sumažėjęs nacionalinių vyriausybių svarbumas dėl pasaulinio saugumo reikalų*: kai pasaulyje daugėja painiavos, gali būti, kad sisteminė rizika nusveria kitas problemas - todėl, nerimas dėl terorizmo, genetiškai modifikuotų augalų ar klimato kaitos kelia didesnę visuomenės susirūpinimą nei socialinių paslaugų gerinimas.
- *Pereikvoję vyriausybės*: Susirūpinimą kelia, dabartinis išlaidų lygis (o pastaruoju metu, vis dažniau, deficitas).

Chrysochoidis su kolegomis (2009) atlikę visuomenės pasitikėjimo institucijomis literatūros apžvalgą, sukūrė sluoksniinę pasitikėjimo koncepciją, kurią sudaro keturios grupės su pasitikėjimu susijusių faktorių:

1. socio-kultūrinės ir individualios asmenybės charakteristikos;
2. suvokti institucijos ar informacijos šaltinio bruožai;
3. rizikos aspektas;
4. specifinis informacijos aspektas.

Šie faktoriai yra susiję vienas su kitu ir visi kartu įtakoja pasitikėjimą institucijomis.

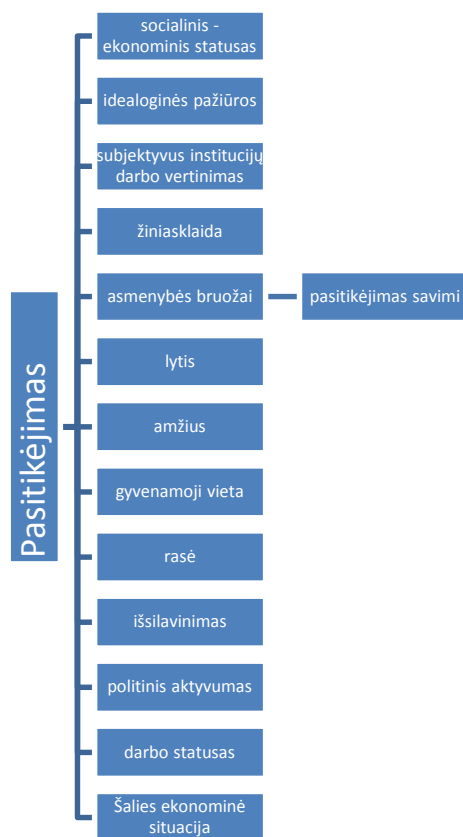
Taip pat teigiama, kad aukšto socialinio-ekonominio statuso, darbu ir gyvenimu patenkinti žmonės yra labiau linkę pasitikėti kitais žmonėmis nei tie, kurie kenčia skurdą, nedarbą, diskriminaciją, yra nepatenkinti savo gyvenimu (Žiliukaitė, 2006). Tačiau ne tik asmeninės charakteristikos turi įtakos pasitikėjimo formavimuisi, bet ir socialinė aplinka, kurioje žmogus auga, mokosi, dirba. Joje yra gaunama informacija, kurios dėka formuojasi žmogaus stereotipai, nuostatos, visa asmeninė patirtis. Todėl nemažai mokslininkų pabrėžia neformalių socialinių tinklų (tiesioginio bendravimo su šeimos nariais, draugais, kaimynais, pažįstamais) vaidmenį formuojantis pasitikėjimui (Žiliukaitė, 2006). Taip pat svarbu, ar žmogus jaučia, jog jo teisės yra saugomos ir tinkamai ginamos valstybės institucijų: seimo, teismų, gydymo ar švietimo įstaigų. Netgi valstybės valdymo forma daro įtaką žmonių pasitikėjimui. Kaip R. Žiliukaitė (2006) teigia, „demokratinėse visuomenėse pasitikėjimas nepažįstamais žmonėmis ir kooperavimasis su jais bendrai veikti turi nepalyginamai daugiau galimybių pasiteisinti ir duoti naudos.“ (214). Nes totalitarinėse visuomenėse, valstybė siekia

kontroliuoti visas žmonių gyvenimo sritis. Taigi valstybės valdymo forma, valdžios institucijos turi įtakos žmonių pasitikėjimui kito žmogaus atžvilgiu.

Apskritai, valdžios ir valdymo institucijų veikla turi įtakos visam politiniam pasitikėjimui. Piliečiams gali būti sunku suprasti, kuri valdžios institucija atsakinga už netinkamus einamosios politikos rezultatus. Taip pat asmeninė patirtis, be abejo, įtakoja pasitikėjimą institucijomis. Žmonės paprastai renka informaciją, vyksta kolektyvinės patirties suvokimas, kuris derinamas su asmenine patirtimi, ir šitaip formuojasi politiniai požiūriai (Kumlin, 2004). Informacija yra gaunama iš žiniasklaidos ar ekspertų pateikiamų interpretacijų. Negatyvus ir kritiškas informacijos apie institucijas požiūris iš žiniasklaidos kenkia politiniam pasitikėjimui. Jų poveikis individams priklauso nuo informacijos įsimesinimo. Piliečių ekonominiai suvokimai yra labai jautrūs nedarbo lygiui, biudžeto deficito ir infliacijos rodikliams, todėl galima teigti, kad šie rodikliai yra informatyvūs ir lengvai įsimesinami (Kumlin, 2004), todėl jie daro didžiausią įtaką piliečių pasitikėjimui institucijomis.

Apibendrinus įvairių autorių ir tyrėjų nuomones, galima daryti išvadą, kad pagrindiniai pasitikėjimui įtaką darantys veiksniai yra šie:

3 lentelė. Pasitikėjimui įtaką darantys veiksniai

1.5. Pasitikėjimo institucijomis ir verslo santykis

Šiandieninėje ekonomikoje ir versle, žmogaus santykiai užima tikrai svarbią poziciją. Šie santykiai yra pastatyti ant tokių socialinių vertybių kaip sąžiningumas, patikimumas, bendradarbiavimas ir pareigos jausmas kitiems. Pasitikėjimas yra privalomas faktorius sėkmingam bendradarbiavimui. Šios vertybės, kartu sukuria aukšto lygio pasitikėjimą, kuris formuoja spontanišką socialumą (angl. spontaneous sociability). Spontaniškas socialumas yra gebėjimas greitai ir lengvai sudaryti bendradarbiavimo santykius su kitais žmonėmis, ypač svetimais. Kadangi spontaniškas socialumas yra sugebėjimas bendradarbiauti su kitais žmonėmis, tai jis automatiškai susijęs su gerovės ekonomika. Šiuolaikinėje klestinčioje ekonomikoje aukštas spontaniško socialumo lygis yra būtina funkcija, nes jis gerina verslo santykius, mažina išlaidas ir apsaugo nuo sukčiavimo.

Viena iš priežasčių, kodėl aukštas spontaniško socialumo lygis yra būtina funkcija šiuolaikinei gerovei yra tai, kad jis gerina verslo santykius. Žmonės kuria verslą su žmonėmis, kuriais jie pasitiki, nes tokiu būdu nebijo būti apgauti ir jiems geriau sekasi dirbti. Taigi, mes galime lengvai pasakyti, kad pasitikėjimas aplink mus buria žmones, su kuriais mes norime turėti reikalų. Savo darbe "Friction-free economies"(1995) Fukuyama sako, kad žmonės pasitiki vienas kitu, jei jie dalijasi tokiais pat moralinėmis vertybėmis.

Verslas reikalauja daug išlaidų, o vienas iš svarbiausių dalykų norint sukurti geresnį verslą yra sumažinti išlaidas. Sutartys, dėl kurių žmonės išleidžia daug pinigų ir laiko pasiruošimui, užima tikrai didelę dalį verslo gyvenime, nes nesvarbu, ar žmonės pasitiki vienas kitu, ar ne, jie kuria tokias sutartis, kurios apsaugotų nuo sukčiavimo. Jei žmonės bendradarbiauja be pasitikėjimo, jie dar labiau bijo būti apgauti, todėl kuria ilgas ir išsamias sutartis. Kuo mažiau žmonės pasitiki savo verslo partneriu, tuo daugiau jie dirba sudarinėdami sutartis. Dirbdami prie sutarčių žmonės praranda daug pinigų ir laiko, pvz.: turi nusisamdyti gerus advokatus. Ir atvirkščiai, jei partneriai tiki vienas kito sąžiningumu, tuomet jiems nereikia praleisti daug laiko prie sutarčių, tuo pačiu sumažėja ir vienos iš verslo išlaidų.

Yra ir kitų kaštų, pavyzdžiui, išlaidos verslo kelionėms. Šiandieninėje globalioje ekonomikoje, žmonės yra linkę daug keliauti dėl verslo reikalų, o tai yra gan brangu. Priežastis kodėl verslo reikalais reikia daug keliauti yra ta, kad žmonės vieni kitais nepasitiki. Pavyzdžiui, jei kompanijos daro verslą su užsienio kompanijomis, jos nori patikrinti gaminius prieš juos įsigyjant, todėl keliauja ten tikrinti produktą taip išleisdami pinigus. Tačiau jei žmonės pasitiki vienas kitomis, tada nereikia tiek daug keliauti, verslininkai gali susitarti tiesiog telefonu ar internetu.

Apibendrinant, aukštas spontaniško socialumo, o kartu ir pasitikėjimo, lygis apsaugo ekonomikos klestėjimą nuo blogų veiksnių juos mažinant, pavyzdžiui, verslo išlaidas arba juos sprendžiant, o taip pat prisideda prie ekonominės gerovės plečiant verslo tinklą ir pasitikėjimą užsienio partneriais. Taigi, spontaniškas socialumas yra svarbi ekonominio augimo savybė.

Aukštas spontaniško socialumo lygis tiesiogiai priklauso ir nuo pasitikėjimo institucijomis toje bendruomenėje. Institucijos sukuria tvarką žmonių gyvenimuose, prideda prasmės, svarbos. Kaip idealų ir socialinės laisvės pateikėjos, institucijos reguliuoja žmogaus elgseną. Jos įskiepija atsakomybę ir pareigą. Šalyse, kuriose vyrauja didesnis pasitikėjimas institucijomis, automatiškai didėja ir pasitikėjimas tarpusavyje, spontaniškas socialumas, o taip gerinamas bendradarbiavimas bei ekonomikos lygis.

Žmonės, kurie daugiau pasitiki kitais, tikėtina, ir patys mažiau meluoja ar sukčiauja ir vagia. Labiau tikėtina ir tai, kad jie dažniau suteikia antrą šansą ir gerbia kitų teises ir pasirinkimus. Jie yra laimingesni, mažiau konfliktiški ir labiau prisitaikantys, taip pat labiau juos mėgsta ir kiti žmonės. Jiems lengviau atpažinti, kuo reikia pasitikėti labiau ir kuo mažiau. Fukuyama teigia, kad tik visuomenėse, kur vyrauja aukštas pasitikėjimo lygis, žmonės gali sukurti, valdyti ir išlaikyti dideles korporacijas. Visuomenėse, kur vyrauja žemas pasitikėjimo lygis, žmonės nepasitiki ir netiki kitais, daugiau nei savo šeimos ratu. Tai reiškia, kad kuriami šeimos verslai, o tai kuria mažas firmas ir įmones. Nenorėdamos papildyti savo šeimos verslo kitais profesionaliais darbuotojais, tokios firmos retai išgyvena daugiau nei dvi kartas ir dažnai neišgyvena po šeimos verslo įkūrėjo mirties.

Kai žmonės sugeba dalintis pagrindinėmis moralinėmis vertybėmis ir tikėjimu, gali pasitikėti vienas kitu, kad patvirtintų pagrindinius moralinius principus, jiems taip pat geriau sekasi dirbti su nepažįstamaisiais, o visuomenė pasižymi spontanišku socialumu, tai yra didelis privalumas sukurti dideles organizacijas ir taip pakelti visos šalies ekonominį lygį.

Pasitikėjimas atsiranda iš individualaus jausmo. Tai santykių skiriamasis bruožas. Pasitikėjimas tarsi teigia, kad bendradarbiavimas yra svarbiausia. Spontaniškas socialumas yra susijęs su stipriais pasitikėjimo ryšiais, kurie smarkiai peržengia šeimos ryšius. Jis sumažina sutarčių sudarymo išlaidas, leidžia dalintis rizika ir informacija. Žmonės dalijasi žiniomis ir svarbia informacija tarp įmonių taip, kaip jį įpratę tai daryti vieni tarp kitų. Kai svarbiausia tampa partnerystė, sumažėja noras pelnytis naudos iš kitų ir egoizmas atidedamas į šalį.

2. PASITIKĖJIMO VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE TYRIMO METODOLOGIJA

Prieš atliekant tyrimą, svarbu jam tinkamai pasiruošti: parinkti tyrimo tikslą atitinkantį metodą, suformuoti užduočių struktūrą, tinkamai tyrimą organizuoti. Renkantis tyrimo metodą, kaip teigia Czaja ir Blair (2005), svarbiausia atsakyti į šiuos klausimus: „Kas yra tyrimo respondentai?“, „Ar mano tyrimo problema būtinai reikalauja kokio nors konkretaus tyrimo metodo?“. Tyrimo tikslui pasiekti ir hipotezėms patikrinti pasirinkti analizės ir lyginimo tyrimų metodai. Atlikta nemažai tyrimų, analizuojančių pasitikėjimą institucijomis, atskleidžiančių pasitikėjimui įtaką darančius veiksnius.

Suformuluotos hipotezės verifikavimui buvo pasirinktas statistinių duomenų analizės tyrimo metodas. Šio metodo pasirinkimą lėmė šio informacijos rinkimo būdo efektyvumas bei galimybė lengvai palyginti duomenis.

Tyrimo metodas - tai toks metodas, kai daiktas, reiškinys, visuma suskaidoma praktiškai ar mintyse į sudėtingas dalis, požymius, savybes; kurios nors dalies, kuri vėliau nagrinėjami atskirai, išskyrimas iš visumos. Pradedant nuo labai plačios *pasitikėjimo* sąvokos pereinama prie *pasitikėjimo institucijomis*, o vėliau ir *pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis* apibrėžimo. Tiriamasis dalykas, t.y. pasitikėjimas institucijomis yra skaidomas į tipus, t.y. klasifikuojamas. Šios analizės tikslas - pažinti elementus kaip sudėtingos visumos dalis.

Praktinei daliai pasirinktas lyginimo metodas - tai metodas, kai derinama informacija, gauta:

- a) įvairiais istorinio vystymosi laikotarpiais;
- b) įvairių socialinių sistemų (rinkos tyrimų institutų, grupių, šalių ir t.t.);
- c) skirtingų autorių ar tyrimo kolektyvų;
- d) įvairiais rinkimo ir matavimo metodais.

Lyginimo metodu galima siekti įvairių metodologinių ar metodinių uždavinių sprendimo būdų: aprašomojo (panašumo ar skirtumo nustatymo) arba analitinio (aiškinimo, numatymo, praktinių rekomendacijų). Lyginimas yra suprantamas kaip mąstymo operacija, tikslas - pažinti jų tarpusavio santykius. Lyginant objektas suskaidomas į dalis, išskiriami jų ypatumai.

Šio tiriamojo projekto atveju, bus lyginamas pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis Lietuvoje ir kitose ES šalyse su šalies Bendru vidaus produktu ir Bendro vidaus produkto prieaugiu. Bendras vidaus produktas (toliau – BVP) yra svarbiausias makroekonominis

rodiklis atspindintis valstybės ūkio augimą. Tai yra populiariausias ekonomikos indikatorius svarbus tiek ekonomistams, tiek investuotojams, tiek politikams. BVP parodo kiek šalies ekonomika per tam tikrą laiką pagamino produkcijos ir suteikė paslaugų. Taigi BVP nusako visos ekonomikos sukuriama vertė, dydį ir aktyvumą. BVP apima namų ūkio vartojimą, valstybės išlaidas, neparduotas prekes, statinius bei užsienio prekybos balansą. Į šį rodiklį susiveda visi kiti makroekonominiai rodikliai. Dažniausiai naudojamas būdas matuoti ir suprasti BVP yra išlaidų metodas:

$$\text{BVP} = \text{vartojimas} + \text{investicijos} + \text{valstybės išlaidos} + (\text{eksportas} - \text{importas})$$

Tyrimui surinkti konkrečių analizuojamų šalių vidutiniai metiniai BVP duomenys (maždaug nuo 1981m. iki 2014m.) ir *Eurostat* duomenų bazės. *Eurostat* yra generalinis Europos Komisijos direktoratas, įsikūręs Liuksemburge. Jo pagrindinės atsakomybės sritys yra Europos sąjungos institucijoms pateikti statistinius duomenis ir skatinti statistinių metodų harmonizavimą tarp šalių narių ir kandidačių. Šiam tyrimui Eurostat duomenys pasitelkiami norint sužinoti šalių BVP pokyčius ir BVP prieaugį. BVP palyginimui pasirinktas todėl, kad tai yra pagrindinis šalies ekonominės situacijos rodiklis.

Taip pat tyrimui atlikti ir duomenis palyginti naudojamos jau atliktos "Pasaulio vertybių tyrimų" apklausos. "Pasaulio vertybių tyrimai" tai pasaulio socialinių mokslininkų tinklas, kuris tiria besikeičiančias vertybes ir jų įtaką socialiniam bei politiniam gyvenimui. Šiam tinklui taip pat atstovauja tarptautinės mokslininkų komandos. Tyrimai prasidėjo 1981-aisiais, taigi, galima rasti duomenų nuo 1981-ųjų iki šios dienos. Apklausos suskirstytos į 6 etapus pagal tyrimų metus:

1. 1981 - 1984m. - 1-oji banga
2. 1990 - 1994m. - 2-oji banga
3. 1995 - 1998m. - 3-oji banga
4. 1999 - 2004m. - 4-oji banga
5. 2005 - 2009m. - 5-oji banga
6. 2010 - 2014m. - 6-oji banga

Pasirinkus etapą, reikia pasirinkti reikiamas šalis. Tai padarius, galima pasirinkti apklausos objektą. Kas susiję su pasitikėjimu, galima rasti apklausas, kiek pasitikima savo kaimynyste, kitos religijos ar tautos žmonėmis, bažnyčiomis, armija, žiniasklaida, televizija, darbo partijomis, policija ir t.t. Šiuo atveju, surinkti duomenys, kaip šių šalių piliečiai pasitiki/nepasitiki savo šalies

vyriausybė, parlamentu ir Europos Sąjunga. Taip pat galima filtruoti atlikto tyrimo imtį. Respondentų atsakymai gali būti suskirstyti pagal:

- amžių;
- pagal tai, ar žmogus kažką prižiūri;
- pagal tai, ar žmogus yra daugiausiai uždirbantis šeimoje;
- savarankiškumo indeksą;
- šalies kodą;
- darbo statusą;
- išsilavinimo lygį;
- vedybinio gyvenimo statusą;
- materializmo indeksą;
- regioną, kuriame atlikta apklausa;
- pajamų mastą;
- darbo sektorių;
- lytį;
- miesto dydį;
- socialinę klasę;
- apklausos metus;
- kada buvo įgytas išsilavinimas;

Šiam tyrimui naudojamos visos tyrimo imtys, tai reiškia, kas respondentai nėra skirstomi ar atrenkami.

Pasirinkus tyrimo imtį gaunami atsakymai gali būti, kad tam tikros imties respondentai pasitiki savo šalies vyriausybė, politinėmis partijomis, parlamentu ir Europos Sąjunga:

- daug (angl. a great deal);
- gana daug (angl. quite a lot);
- nelabai (angl. not very much);
- visiškai ne (angl. none at all);
- nėra atsakymo (angl. no answer);
- nežinau (angl. don't know).

Šiam tyrimui pasirinktos 8 kitos Europos Sąjungos šalys, t.y. *Švedija, Lenkija, Ispanija, Vengrija, Vokietija, Rumunija, Slovėnija, Estija ir Lietuva*. Šalys pasirinktos iš skirtingų geografinių regionų su skirtingomis ekonominėmis sąlygomis todėl, kad tikimasi rasti mažesnio ar didesnio pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis pasiskirstymo priežastis ir tendencijas. Kaip stipresnę

ekonominę padėtį užimančios šalys, pasirinktos – Švedija ir Vokietija, žemesnę – Rumunija, Slovėnija, Vengrija ir Estija, o vidutinę – Ispanija ir Lenkija.

Kadangi tyrimu norima sužinoti, kaip minėtų šalių gyventojai pasitiki valdžios ir valdymo institucijomis, pasinaudota tokiais Pasaulio vertybių tyrimo klausimais:

- *Bendrai kalbant, ar galite teigti, kad dauguma žmonių galima pasitikėti, ar reikia būti atsargiems bendraujant su žmonėmis? (angl. generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you need to be very careful in dealing with people?). Šis klausimas apibūdina bendrąjį pasitikėjimą, juo tikimasi sužinoti pasitikėjimo kontekstą šalyje, ar žmonės apskritai linkę pasitikėti, ar yra priešiški.*
- Kiti trys klausimai yra iš pasitikėjimo skirti būtent pasitikėjimui valdžios ir valdymo institucijomis. Visi trys jie skamba taip pat: Išvardinsime keletą organizacijų. *Ar galite nurodyti, kiek pasitikite kiekviena iš jų: labai pasitikite, gan daug pasitikite, nelabai pasitikite, nei kiek nepasitikite? (angl. I am going to name a number of organisations. For each one, could you tell me how much confidence you have in them: is it a great deal of confidence, quite a lot of confidence, not very much confidence or none at all? Tos organizacijos yra:*
 - *Parlamentas*
 - *Vyriausybė*
 - *Europos Sąjunga*

Šios institucijos pasirinktos, todėl, kad jos yra pagrindinės valdžios ir valdymo institucijos.

Suvedus visus – tiek Bendro vidaus produkto, tiek pasitikėjimo vyriausybė, Parlamentu, ES ir bendro pasitikėjimo duomenis, jie palyginami norint rasti ryšį ir išsiaiškinti, ar viena iš priežasčių, kuri lemia pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis, yra šalies ekonominė situacija, t.y. BVP.

Kiekviena mokslo kryptis turi savus tyrimo metodus, nors, žinoma, yra ir bendrų visų ar daugumos mokslo krypčių tyrimo metodų. Metodo reikšmė yra didelė. Gerai parengtas ar pritaikytas metodas gerokai palengvina tyrimą. Teigiama, kad nuo metodo priklauso viso tyrimo sėkmė, todėl tyrimo imtis, duomenų šaltiniai ir pats metodas yra apgalvotas ir pagrįstas.

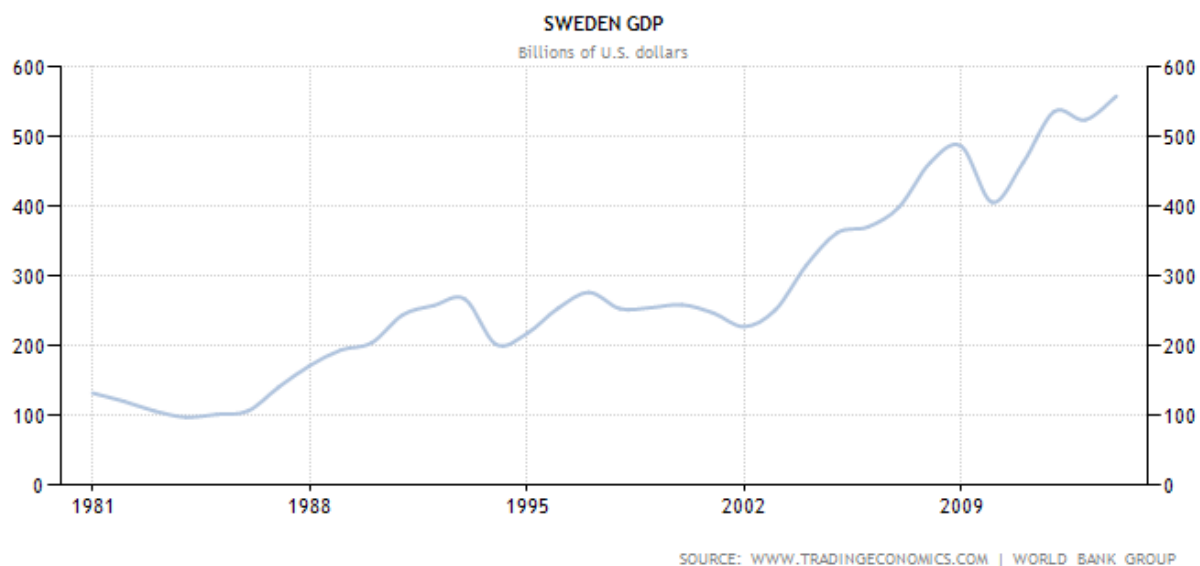
3. PASITIKĖJIMO VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS ES IR LIETUVOJE TYRIMAS

Šioje dalyje tyrimui naudojami *Pasaulio vertybių tyrimų* duomenys. Iš jų išrinktos ES šalys ir pagal atitinkamus klausimus apie bendrą pasitikėjimą, pasitikėjimą Parlamentu, vyriausybe ir ES įžvelgiamos visos šešios Pasaulio tyrimų bangos. Taip pat trumpai ir bendrai apibūdinamos pačios analizuojamos ES šalys, kad būtų galima susidaryti bendrą įspūdį ir atrasti vyraujančias tendencijas, kalbant apie jų BVP ir ekonomiką. Apžvelgiama, kada šalis įstojo į ES, kokia jos politinė sistema, ar yra ir nuo kada yra eurozonos narė, kokie ekonomikos sektoriai šalyje yra stipriausi, kada pastebėtas didžiausias ir mažiausias BVP bei koks jis buvo. Tuomet iš *Eurostat* duomenų bazių surinkti tų metų vidutiniai BVP rodikliai. Šie du duomenys yra palyginami norint įrodyti, kad pasitikėjimas vyriausybe, Parlamentu, ES ir bendras pasitikėjimas priklauso nuo BVP augimo.

3.1. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis ES šalyse tyrimas

Švedija. Švedija yra ES narė nuo 1995m. sausio 1d. Politinė sistema - parlamentinė konstitucinė monarchija. Šalis nėra Eurozonos narė (valiuta - Švedijos krona). Europos Komisijos duomenimis, 2012 m. svarbiausi Švedijos ekonomikos sektoriai buvo viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (23,9 %), pramonė (19,9 %), ir didmeninė bei mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugos (17,6 %). BVP 2013m. siekė 420,849 mlrd. EUR. Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas 1984m., t.y. apie 100mlrd. JAV dolerių (1-oji banga), o didžiausias - 2013m. - 557,94mlrd. JAV dolerių (6-oji banga). *Švedija gali didžiulis viena geriausių ekonomine situacija Europos Sąjungoje, todėl galima spėti, kad šalyje vyrauja aukštas bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis.*

4 lentelė. BVP pokyčiai 1981m. – 2015m. Švedijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP bėgant metams Švedijoje didėjo, todėl galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

5 lentelė. Bendro pasitikėjimo Švedijoje rodikliai

Dauguma žmonių galima pasitikėti					
	1 banga	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	52,5	56,6	63,7	65,2	60,1
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	39,5	38,3	32,4	30,7	37,2
Neatsakė/Atsakė netinkamai	8,1	5,2	3,9	4,1	2,7
	100%	100%	100%	100%	100%

Kalbant apie bendrą pasitikėjimą, hipotezė pasitvirtino, 5-osios ir 6-osios bangos laikotarpiu (tyrimas atliktas 2006m.), kada Švedijos ekonomika klestėjo labiausiai, pasitikėjimas tarp žmonių buvo didžiausias - net 65,2proc. teigė, kad pasitiki vieni kitais, tuo tarpu 1-osios bangos metu (1981m.) - pasitikėjimas vieni kitais buvo žemiausias - 52,5proc. Galima teigti, kad tokias pat tendencijas parodys ir tyrimai dėl pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis. Kaip institucijos šiam tyrimui parinktas Parlamentas (šiuo atveju, Švedijos Karalystės Riksdagas), Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

6 lentelė. Pasitikėjimo Parlamentu rodikliai Švedijoje

Pasitikėjimas Parlamentu					
	1 banga	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	5,2	3,8	5,5	4,3	7,3
Gan pasitiki	38,8	39,7	44,7	50,7	52
Nelabai pasitiki	42,1	46,3	41,7	37,8	31,2
Nei kiek nepasitiki	8,4	7,7	6,1	4,9	6,7
Neatsakė	5,6	2,5	2,1	2,4	2,8
	100	100	100	100	100

Kalbant apie pasitikėjimą Parlamentu (Riksdagu), vertybių tyrimai rodo tokią pat tendenciją ir patvirtina hipotezę: pasitikėjimas Parlamentu didėja augant BVP ir gerėjant šalies ekonominėms sąlygoms. Nuo 1981m. iki 2014m. žmonių, kurie gan pasitiki Riksdagu skaičius padidėjo beveik 14proc.

7 lentelė. Pasitikėjimo Europos Sąjunga rodikliai Švedijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga				
	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	2,4	2,9	2,6	4
Gan pasitiki	22,2	24,3	33,5	41,2
Nelabai pasitiki	42,7	44,6	48,5	38,6
Nei kiek nepasitiki	29,4	22,7	13,8	12,6
Nežino/Neatsakė	3,3	5,5	1,6	3,6
	100	100	100	100

Kaip jau minėta, 1995m. Švedija įstojo į Europos sąjungą, todėl nuo 3-iosios Pasaulio vertybių tyrimų bangos, galima nustatyti ir pasitikėjimą Europos sąjunga. Iš PVT duomenų galima matyti, kad pasitikėjimas ES vėlgi augo kartu su šalies BVP. Nuo įstojimo į ES jis padidėjo apie 19proc.

8 lentelė. Pasitikėjimo šalies vyriausybe rodikliai Švedijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	3,2	2,7	9,4
Gan pasitiki	38,2	39,3	50,5
Nelabai pasitiki	45,6	46,3	28,3
Nei kiek nepasitiki	10,8	10,6	10,3
Neatsakė/Nežino	2,3	1,2	1,6
	100	100	100

Tokias pat tendencijas parodo ir pasitikėjimo vyriausybe Švedijoje rodikliai: pasitikėjimas šalies vyriausybe didėja augant šalies BVP. Ypač didelis atotrūkis matomas nuo 5 iki 6 bangos (11,2proc.).

Švedijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo 1980m. iki dabar smarkiai išaugo. Eurostat duomenimis, nuo rekordiškai mažiausio 1980m. iki rekordiškai didžiausio 2013m. Kaip žinia, BVP yra vienas iš pagrindinių rodiklių, rodančių šalies ekonomikos išsivystymo lygį. Šiuo atveju, jis parodo, kad bėgant metams Švedijos ekonomika vis gerėjo. Nors šalis 2008m. išgyveno ekonominį nuosmūkį - BVP krito apie 8proc., tačiau pasitikėjimas tiek vyriausybe, tiek ES, tiek Parlamentu išaugo. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad kuo

geresnės šalies ekonomikos sąlygos, tuo didesnis bendras pasitikėjimas, o tuo pačiu ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis vyrauja toje šalyje.

Lenkija. Šalis yra ES narė nuo 2004m. gegužės 1d. Politinė sistema - parlamentinė respublika. Nėra Eurozonos narė (valiuta - Lenkijos zlotas). Europos Komisijos duomenimis, svarbiausi Lenkijos ekonomikos sektoriai 2012 m. buvo didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (26,4 %), pramonė (24,6 %) ir viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (13,4 %). BVP 2013m. siekė 389,695 mlrd. EUR. Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas 1990m., t.y. apie 60mlrd. JAV dolerių (2-oji banga), o didžiausias - 2013m. - 259,40mlrd. JAV dolerių (6-oji banga). *Lenkija gali pasigirti gan stipria ekonomika, todėl galima spėti, kad šalyje vyrauja aukštas bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis*

9 lentelė. BVP pokyčiai 1990m. – 2015m. Lenkijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP bėgant metams Lenkijoje didėjo, ypač didelis priaugis matosi nuo 2004m., kuomet Lenkija įstojo į Europos sąjungą. Galima numanyti, kad turėjo stipriai išaugti ir pasitikėjimas pačia ES, o tuo pačiu ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

10 lentelė. Bendras pasitikėjimas Lenkijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti				
	2 banga	3 banga	5 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	31,3	16,9	18,1	22,2
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	59,5	77,5	77,3	75,6
Neatsakė/Atsakė netinkamai	9,2	5,6	4,6	2,2
	100%	100%	100%	100%

Kalbant apie bendrą pasitikėjimą, hipotezė pasitvirtino. Nors PVT rodo, kad bendras pasitikėjimas vieni kitais Lenkijoje yra gan mažas, tačiau palaipsniui gerėjant ekonominiam šalies lygiui, nors ir nežymiai, tačiau didėjo ir pasitikėjimas vieni kitais. Galima teigti, kad tokias pat tendencijas parodys ir tyrimai dėl pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis. Kaip institucijos šiam tyrimui parinktas Parlamentas (šiuo atveju, Lenkijos Seimas), Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

11 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Lenkijoje

Pasitikėjimas Parlamentu				
	2 banga	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	24,1	4,2	1,3	0,2
Gan pasitiki	48,7	26,9	9,9	10,8
Nelabai pasitiki	16,8	42,2	51,4	56
Nei kiek nepasitiki	2,7	16,8	29,6	26,8
Neatsakė	0,1	9,8	7,7	6,2
	100	100	100	100

Pasitikėjimo Parlamentu rodikliai nepagrindžia hipotezės, kad didėjant BVP auga ir pasitikėjimas. Laikui bėgant Lenkijoje pasitikėjimas Parlamentu tik mažėjo, nežymiai vėl pakilo tik 6 bangos apklausų metu. Apskritai, pasitikėjimas Parlamentu Lenkijoje yra labai mažas - 5 bangos metu žmonių, kurie gan pasitiki Parlamentu, skaičius nesiekė 10proc.

12 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Lenkijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	10	4,4	2,9
Gan pasitiki	37,4	35,9	32,9
Nelabai pasitiki	22,3	36,5	43,1
Nei kiek nepasitiki	8	10,4	9,7
Nežino/Neatsakė	22,4	12,8	11,4
	100	100	100

Pasitikėjimo Europos sąjunga rodikliai taip pat nepagrindžia teorijos. Nors Lenkija į ES įstojo tik 2004m. apklausa apie pasitikėjimą ja buvo atlikta jau 1997m. Tačiau tuo metu pasitikėjimas ES buvo didžiausias. Įstojus į ES pasitikėjimas ja mažėjo. Vis dėlto pasitikėjimas ES yra didesnis tiek už pasitikėjimą Parlamentu (žr. 12 lentelę), tiek už pasitikėjimą vyriausybe (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Pasitikėjimas vyriausybe Lenkijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	5,8	2,5	0,4
Gan pasitiki	30,4	14,1	15,6
Nelabai pasitiki	42,8	51,2	54,2
Nei kiek nepasitiki	13,9	24,5	25,5
Neatsakė/Nežino	7	7,7	4,2
	100	100	100

Pasitikėjimo vyriausybe rodikliai taip pat nepatvirtina hipotezės. Pasitikėjimas vyriausybe bėgant laikui mažėjo, tik nežymiai pasikeitė staigiai išaugus BVP, t.y. 6-osios PVT bangos metu.

Lenkijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo 1990m. iki dabar smarkiai išaugo. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad padidėjus Lenkijos BVP išaugo ir žmonių pasitikėjimas vieni kitais, tačiau nors ir nežymiai, bet sumažėjo pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis. Tai gali nulemti korupcija valdžioje ir jos institucijose. Apskritai, Lenkijos piliečiai nėra atviri ir pasitikintys, tai parodo ir apklaustųjų, kurie neatsakė į klausimus arba atsakymų nežinojo, kiekis, kuris yra žymiai didesnis nei kitose ES šalyse (jis kartais siekia net 20proc. apklaustųjų). Tokiu atveju, tyrimai nėra visiškai objektyvūs.

Ispanija. Šalis yra ES narė nuo 1986m. sausio 1d. Politinė sistema - parlamentinė konstitucinė monarchija. Šalis priklauso euro zonai nuo 1991m. sausio 1d. Europos Komisijos duomenimis, 2012 m. svarbiausi Ispanijos ekonomikos sektoriai buvo didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugos (25,3 %), viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūros bei socialinio darbo veikla (18,1 %) ir pramonė (17,4 %). BVP 2013m. siekė 1,023 trl. EUR. Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas 1994m., t.y. apie 450mlrd. JAV dolerių (2-oji banga), o didžiausias - 2008m. - 1593,40mlrd. JAV dolerių (5-oji banga). *Ispanijoje vyrauja gan stipri ekonomika, todėl galima spėti, kad šalyje vyrauja aukštas bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis*

14 lentelė. BVP pokyčiai 1990m. – 2015m. Ispanijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP Ispanijoje kurį laiką laikėsi panašus, staigiai didėti pradėjo nuo 2003m. Galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

15 lentelė. Bendras pasitikėjimas Ispanijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti					
	2 banga	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	29,2	28,7	32,7	19,8	19,0
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	64,2	67,7	63,5	78,9	78,0
Neatsakė/Atsakė netinkamai	6,6	3,6	3,8	1,3	3,0
	100%	100%	100%	100%	100%

Kalbant apie bendrą pasitikėjimą, hipotezė pasitvirtino. Bendras pasitikėjimas vieni kitais žymiai kilo 4 bangos metu (1999-2004m.), kuomet staigiai augo ir Ispanijos BVP. 5-6 bangų metu, BVP vėl pradėjus pamažu kristi, sumažėjo ir bendras pasitikėjimas. Bendras pasitikėjimas vieni kitais Ispanijoje yra gan nedidelis (vidutiniškai - 25,88proc.). Žemas bendras pasitikėjimas gali paveikti ir pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis. Kaip institucijos šiam tyrimui parinktas Parlamentas (šiuo atveju, Ispanijos Karalystės Generaliniai Rūmai), Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

16 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Ispanijoje

Pasitikėjimas Parlamentu					
	2 banga	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	4,8	3,6	6,7	5,5	3,5
Gan pasitiki	24,9	31,1	40	43,6	30
Nelabai pasitiki	42,1	40,9	36,3	38,2	44,7
Nei kiek nepasitiki	26,9	19,2	11,8	9,4	17,1
Neatsakė	1,3	5,1	5,2	3,1	4,7
	100	100	100	100	100

Panašiai kaip ir bendras pasitikėjimas ir BVP didėjimas, bėgant metams didėja ir pasitikėjimas Ispanijos Generaliniais rūmais, o 6-osios bangos metu jis stipriai sumažėja (daugiau nei 12proc.). Tai patvirtina hipotezę, kad gerėjant ekonominėms sąlygoms, didėja ir pasitikėjimas Parlamentu.

17 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Ispanijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga					
	2 banga	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	8,3	6,2	7,3	6	4,7
Gan pasitiki	37,5	41	43,2	51,9	45,6
Nelabai pasitiki	35,2	31,1	33	30,9	35,8
Nei kiek nepasitiki	16,2	11,5	7,9	5,8	9,1
Nežino/Neatsakė	2,8	9,7	8,6	5,4	4,8
	100	100	100	100	100

Ispanija yra viena seniausių Europos Sąjungos šalių (į ES įstojusi 1986m.). Pasitikinčiųjų ir nepasitikinčiųjų ES skaičius auga kartu su šalies BVP. 6-osios bangos metu, kai BVP pradėjo kristi, sumažėjo ir pasitikėjimas ES, jis nukrito nuo 57,9proc. iki 50,3proc. Galima teigti, kad šalies BVP įtakoja ir pasitikėjimą Europos Sąjunga Ispanijoje.

18 lentelė. Pasitikėjimas šalies vyriausybe Ispanijoje

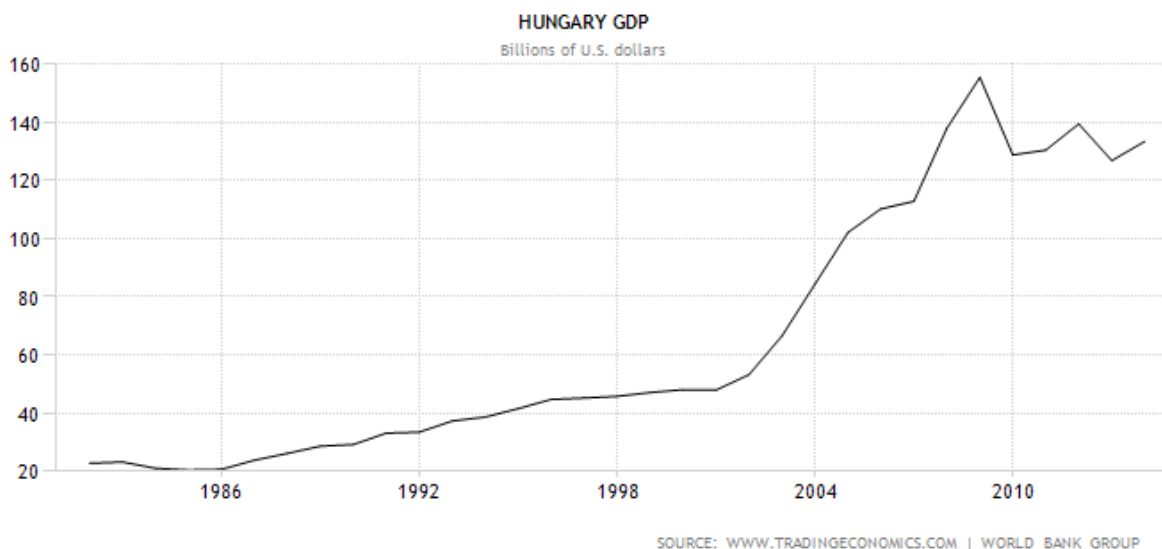
Pasitikėjimas šalies vyriausybe					
	2 banga	3 banga	4 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	4,2	3,8	7,6	5,4	2,4
Gan pasitiki	21,5	26,3	35,3	38,8	18,3
Nelabai pasitiki	46	44,3	40,3	40,8	48
Nei kiek nepasitiki	20,7	22,7	13,8	13	29,9
Neatsakė/Nežino	7,6	3	3	1,9	1,5
	100	100	100	100	100

Pasitikėjimo vyriausybe rodikliai vėlgi patvirtina hipotezę. Pasitikėjimas vyriausybe buvo didžiausias, kai vyravo didžiausias šalies BVP (2005-2008m.), jis krito kartu su šalies BVP mažėjimu 6-osios bangos metu (sumažėjo daugiau nei 20proc.).

Ispanijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo 1990m. iki 2008m. smarkiai augo, tačiau nuo 2008m. vėl palaipsniui mažėjo. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad didėjant Ispanijos BVP augo ir žmonių pasitikėjimas vieni kitais bei valdžios ir valdymo institucijomis. 6-osios bangos metu, kai BVP pradėjo mažėti, mažėjo ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis.

Vengrija. Šalis yra ES narė nuo 2004m. gegužės 1d. Politinė sistema - parlamentinė respublika. Šalis nepriklauso euro zonai (valiuta – Vengrijos forintas). Europos Komisijos duomenimis, svarbiausi Vengrijos ekonomikos sektoriai 2012 m. buvo pramonė (26,8 %), didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (17,6 %), viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (17,3 %). BVP 2013m. siekė 97,948 mlrd. EUR. Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas 1985m., t.y. apie 20mlrd. JAV dolerių (1-oji banga), o didžiausias - 2008m. – 155,44 mlrd. JAV dolerių (5-oji banga). *Vengrija negali didžiuotis stipria ekonomika, todėl galima spėti, kad šalyje bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis turėtų būti žemesnis nei ekonomiškai stipriose šalyse.*

19 lentelė. BVP pokyčiai 1981m. – 2015m. Vengrijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP Suomijoje pamažu didėti pradėjo nuo 1986m., staigiau kilti pradėjo apie 2000m., šiek tiek krito 2009m. po staigaus augimo. Galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

20 lentelė. Bendras pasitikėjimas Vengrijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti			
	1 banga	3 banga	5 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	31,9	22,5	28,7
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	64,4	76,3	69,5
Neatsakė/Atsakė netinkamai	3,7	1,2	1,9
	100%	100%	100%

Kalbant apie bendrą pasitikėjimą, hipotezė iš dalies patvirtinta. Bendras pasitikėjimas vieni kitais yra didesnis 5-osios bangos metu, kuomet buvo padidėjęs ir Vengrijos BVP. Jis galima teigti, kad tokias pat tendencijas parodys ir tyrimai dėl pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis. Kaip institucijos šiam tyrimui parinktas Vengrijos Parlamentas, Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

21 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Vengrijoje

Pasitikėjimas Parlamentu			
	1 banga	3 banga	5 banga
Labai pasitiki	49,4	6,9	1,3
Gan pasitiki	34,9	30,5	15,1
Nelabai pasitiki	5,9	38,2	38,7
Nei kiek nepasitiki	1,2	20,3	42,9
Neatsakė	8,6	4,2	1,9
	100%	100%	100%

Pasitikėjimas parlamentu Vengrijoje nepatvirtina hipotezės, nes bėgant metams pasitikėjimas Parlamentu mažėja, o ypač stipriai, daugiau nei dvigubai, jis sumažėja nuo 3-iosios iki 5-osios bangos, nors tuo metu BVP didėjo.

22 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Vengrijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga		
	3 banga	5 banga
Labai pasitiki	17,2	7,3
Gan pasitiki	40,2	42,0
Nelabai pasitiki	21,2	30,8
Nei kiek nepasitiki	10,0	13,8
Nežino/Neatsakė	11,4	6,2
	100%	100%

Pasitikinčiųjų ir nepasitikinčiųjų ES skaičius yra beveik tolygus ir bėgant metams jis keičiasi nežymiai, tačiau didėja Vengrijai įstojus į ES. Šiuo klausimu, gana didelis neatsakiusiųjų skaičius, todėl tyrimai praranda savo objektyvumą. Galima teigti, kad šalies BVP augimas neitin įtakoja piliečių pasitikėjimo Europos Sąjunga Suomijoje.

23 lentelė. Pasitikėjimas šalies vyriausybe Vengrijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe		
	3 banga	5 banga
Labai pasitiki	9,5	1,3
Gan pasitiki	32,9	15,1
Nelabai pasitiki	34,8	38,7
Nei kiek nepasitiki	19,8	42,9
Neatsakė	2,9	1,9
	100%	100%

Pasitikėjimo vyriausybe rodikliai taip pat nepatvirtina hipotezės. Pasitikėjimas vyriausybe sumažėjęs daugiau nei dvigubai.

Vengrijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo maždaug 2001m. iki 2008m.. smarkiai augo, tačiau nuo 2008m. vėl palaipsniui mažėjo. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad šis staigus BVP augimas neįtakoją žmonių bendro pasitikėjimo vieni kitais ir pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis. Tai galėjo įtakoti kiti tuometiniai įvykiai Ispanijoje, galbūt korupcija, padidėjusios apgavystės ar piktnaudžiavimai.

Vokietija. Šalis yra viena iš ES pradininkių, ES narė nuo 1958m. sausio 1d. Politinė sistema - parlamentinė federalinė respublika. Šalis priklauso euro zonai nuo 1999m. sausio 1d. Europos Komisijos duomenimis, svarbiausi Vokietijos ekonomikos sektoriai 2012 m. buvo pramonė (25,8 %), viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (18,4 %), didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (14,6 %). Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas apie 2001-2002m., t.y. apie 180mlrd. JAV dolerių (4-oji banga), o didžiausias - 2013m. – 3634,82 mlrd. JAV dolerių (6-oji banga). *Vokietija yra viena stipriausių ekonomikų Europos Sąjungoje ir pasaulyje, todėl galima spėti, kad šalyje bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis taip pat turėtų būti didelis.*

24 lentelė. BVP pokyčiai 1995m. – 2015m. Vokietijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP Vokietijoje 3-iosios bangos metus krito, 5-osios bangos metu žymiai padidėjo, o 6-osios bangos metu buvo nepastovus, vėl sumažėjo ir vėl augo. Galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

25 lentelė. Bendras pasitikėjimas Vokietijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti			
	3 banga	5 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	32,1	33,8	44,6
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	64,4	57,9	53,8
Neatsakė/Atsakė netinkamai	3,5	8,3	1,6
	100%	100%	100%

Reikia paminėti, kad 3-iosios bangos metu Vokietija dar buvo susiskaldžiusi į Rytų ir Vakarų Vokietiją. Tuo metu ir bendras pasitikėjimas buvo mažiausias, o bėgant metams didėjo. Galima teigti, kad taip pat didėjo ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis, tam pasirinktas Parlamentas (Vokietijos Bundestagas), Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

26 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Vokietijoje

Pasitikėjimas Parlamentu			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	1	1,2	5
Gan pasitiki	21,1	19,9	38,5
Nelabai pasitiki	56,2	51,9	44,7
Nei kiek nepasitiki	17,9	23,4	9,1
Neatsakė	3,8	3,6	2,7
	100%	100%	100%

Pasitikėjimas Parlamentu Vokietijoje bėgant metams didėjo, daugiau nei dvigubai jis išaugo pastaraisiais metais, nuo 2005m. iki dabar. Tuo metu didėjo ir Vokietijos BVP, todėl galima teigti, kad Pasitikėjimas Bundestagu Vokietijoje priklauso nuo šalies ekonominės padėties.

27 lentelė. Pasitikėjimas vyriausybe Vokietijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe				
	3 banga	5 banga	6 banga	
Labai pasitiki	1,3	1,5	5,5	
Gan pasitiki	18,7	21,2	38,9	
Nelabai pasitiki	52,2	50,6	43,6	
Nei kiek nepasitiki	25,2	23,6	10,4	
Neatsakė	2,5	3,1	1,6	
	100%	100%	100%	

Pasitikėjimas vyriausybe parodo tokius pat rodiklius ir pagrindžia hipotezę. Jis yra išaugęs taip pat dvigubai.

28 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Vokietijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga				
	3 banga	5 banga	6 banga	
Labai pasitiki	2,2	2	2,8	
Gan pasitiki	25,6	26,3	34,3	
Nelabai pasitiki	47,6	46,6	44	
Nei kiek nepasitiki	18,6	17,4	14,9	
Nežino/Neatsakė	6	7,8	3,9	
	100%	100%	100%	

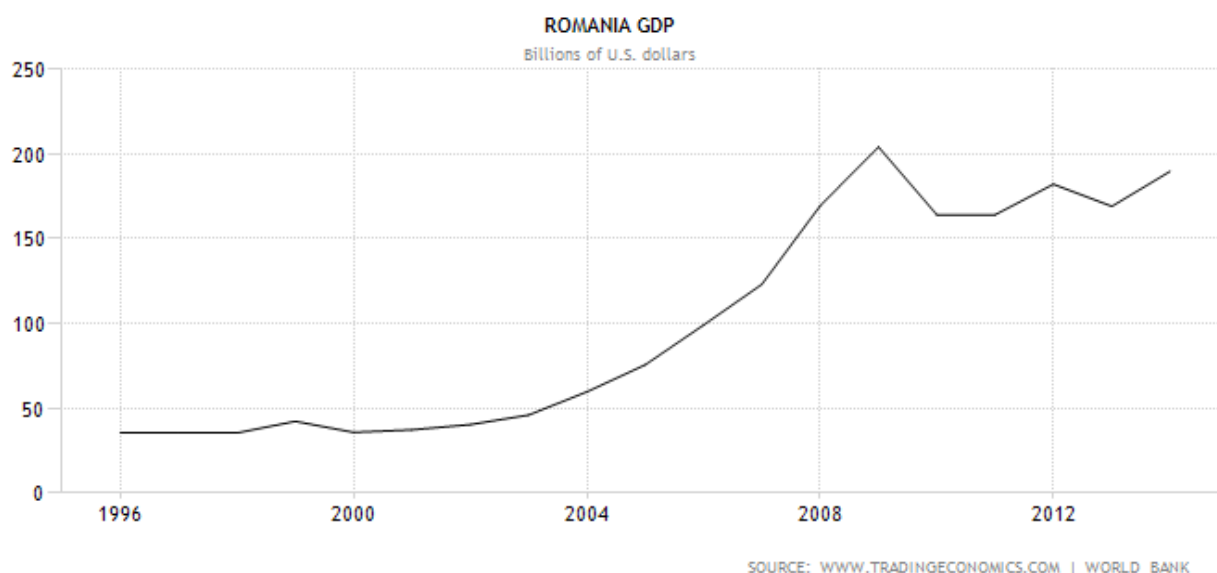
Pasitikėjimas Europos Sąjunga taip pat žymiai pakilo, beveik 10proc., 5-osios - 6-osios bangu metu. Tai taip pat patvirtina hipotezę, kad šalies pasitikėjimas Europos Sąjunga yra priklausomas nuo šalies BVP.

Vokietijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo maždaug 2002m. iki 2009m.. smarkiai augo, tačiau nuo 2009m. vėl šiek tiek sumažėjo ir nepastoviai kito. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad BVP pokyčiai įtakojo ir žmonių bendrą pasitikėjimą vieni kitais ir pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis.

Rumunija. Šalis yra gan nauja ES narė, ja tapo 2007m. sausio 1d. Politinė sistema - pusiau prezidentinė respublika. Šalis dar nepriklauso euro zonai (valiuta - Rumunijos lėja). Europos Komisijos duomenimis 2012 m. svarbiausi Rumunijos ekonomikos sektoriai buvo pramonė (32,4 %), didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (13,4 %), viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo veikla (12

%). Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas apie 1996m., t.y. apie 38mlrd. JAV dolerių (3-oji banga), o didžiausias - 2009m. – 204 mlrd. JAV dolerių (6-oji banga). *Rumunija negali didžiuotis stipria ekonomika, todėl galima spėti, kad šalyje bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis turėtų būti žemesnis nei ekonomiškai stipriose šalyse.*

29 lentelė. BVP pokyčiai 1995m. – 2015m. Rumunijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP Rumunijoje laikėsi gan panašus 3-iosios ir 4-osios bangų metu, 5-osios bangos metu jis smarkiai padidėjo, o 6-osios bangos metu buvo nepastovus, vėl sumažėjo ir keitėsi. Galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

30 lentelė. Bendras pasitikėjimas Rumunijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti			
	3 banga	5 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	17,9	19,3	19,9
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	77,9	75,6	79,1
Neatsakė/Atsakė netinkamai	4,2	5,1	1
	100%	100%	100%

Rumunijoje bendras pasitikėjimas yra gan žemas, tik iki 20proc. žmonių pasitiki vieni kitais. Tačiau kalbant apie BVP ir bendro pasitikėjimo santykį – ryšys matomas. Galima teigti, kad ryšys turėtų būti ir tarp pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis, tam pasirinktas Parlamentas, Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

31 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Rumunijoje

Pasitikėjimas Parlamentu			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	2,7	1,4	3,6
Gan pasitiki	15,4	14,9	11,3
Nelabai pasitiki	47,1	44,8	35,8
Nei kiek nepasitiki	28,4	34,1	45,3
Neatsakė	6,3	4,8	3,9
	100%	100%	100%

Kaip ir bendras pasitikėjimas, pasitikėjimas Parlamentu Rumunijoje taip pat yra žemas. Jis vėlgi nesiekia 20proc. ir keičiasi labai nežymiai, todėl sunku pasakyti, ar jis priklauso nuo BVP.

32 lentelė. Pasitikėjimas vyriausybe Rumunijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	3,1	2,3	4,4
Gan pasitiki	17	23,1	13,9
Nelabai pasitiki	45,5	42,9	39,3
Nei kiek nepasitiki	27,1	27,2	39,3
Neatsakė	7,3	4,5	3,1
	100%	100%	100%

Pasitikėjimas vyriausybe Rumunijoje taip pat gan žemas, tačiau 5-osios bangos metu, kada buvo jaučiamas didžiausias BVP didėjimas ir tuo pačiu ekonomikos gerėjimas, jis pakilo iki 25,4proc. Tai parodo, kad pasitikėjimas vyriausybe Rumunijoje priklauso nuo BVP.

33 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Rumunijoje

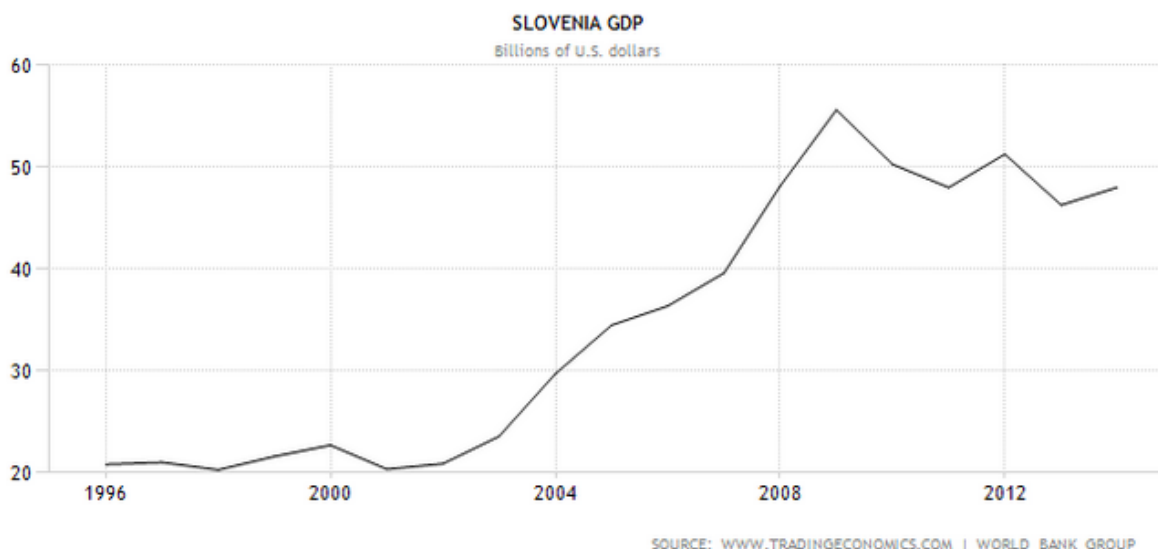
Pasitikėjimas Europos Sąjunga			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	12,5	11,2	11,4
Gan pasitiki	26,6	43,8	32,3
Nelabai pasitiki	23,7	22,1	33,2
Nei kiek nepasitiki	15,3	10,6	16,7
Nežino/Neatsakė	21,8	7,8	6,4
	100%	100%	100%

Pasitikėjimas Europos Sąjunga Rumunijoje žymiai padidėjo jai įstojus į ES (nuo 39,1proc. iki 55proc.). Žmonės Rumunijoje Europos Sąjunga pasitiki daug labiau nei kitomis aptartomis valdžios ir valdymo institucijomis. Taip pat, galima teigti, kad pasitikėjimas Europos Sąjunga priklauso ir nuo BVP. Nes BVP išaugus 5-osios bangos metu, žymiai padidėjo ir pasitikėjimas ES, o BVP vėl sumažėjus 6-osios bangos metu, taip pat sumažėjo ir pasitikėjimas. Vis dėlto, Rumunijoje gan didelė dalis respondentų į šį klausimą atsakymo nežinojo arba neatsakė, tai parodo gyventojų pasyvumą ES.

Rumunijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo maždaug 2004m. iki 2009m.. smarkiai augo, tačiau nuo 2009m. vėl šiek tiek sumažėjo ir nepastoviai kito. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad BVP pokyčiai įtakojo ir žmonių bendrą pasitikėjimą vieni kitais ir pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis Rumunijoje.

Slovėnija. Šalis ES narė nuo 2004m. gegužės 1d. Politinė sistema - parlamentinė respublika. Šalis dar priklauso euro zonai nuo 2007m. sausio 1d. Europos Komisijos duomenimis svarbiausi Slovėnijos ekonomikos sektoriai 2012 m. buvo pramonė (25,2 %), didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (20,4 %), viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (17,8 %). Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas apie 1997m., t.y. apie 20mlrd. JAV dolerių (3-oji banga), o didžiausias - 2009m. – 55,59 mlrd. JAV dolerių (5-oji banga). *Slovėnija negali didžiuotis stipria ekonomika, todėl galima spėti, kad šalyje bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis turėtų būti žemesnis nei ekonomiškai stiprioje šalyse.*

34 lentelė. BVP pokyčiai 1995m. – 2015m. Slovėnijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP Slovėnijoje laikėsi gan panašus 3-iosios ir 4-osios bangų metu, 5-osios bangos metu jis smarkiai padidėjo, o 6-osios bangos metu buvo nepastovus, vėl sumažėjo ir keitėsi. Galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

35 lentelė. Bendras pasitikėjimas Slovėnijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti			
	3 banga	5 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	15,3	17,5	28,7
Negalima labai pasitikėti žmonėms	83,1	78,9	69,5
Neatsakė/Atsakė netinkamai	1,6	3,7	1,9
	100%	100%	100%

Rumunijoje bendras pasitikėjimas yra gan žemas. Tačiau kalbant apie BVP ir bendro pasitikėjimo santykį – ryšys matomas. Kai 5-osios bangos metu, BVP pradėjo didėti, tuo pačiu didėjo ir pasitikėjimas vieni kitais. Galima teigti, kad ryšys turėtų būti ir tarp pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis, tam pasirinktas Parlamentas, Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

36 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Slovėnijoje

Pasitikėjimas Parlamentu			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	3,1	1,6	0,7
Gan pasitiki	20,5	13,8	5,3
Nelabai pasitiki	49,6	54,4	51,7
Nei kiek nepasitiki	22,1	24	39,9
Neatsakė	4,8	6,2	2,4
	100%	100%	100%

Kaip ir bendras pasitikėjimas, pasitikėjimas Parlamentu Slovėnijoje taip pat yra žemas. Ypač mažas jis 6-osios bangos metu – tik 6proc. žmonių pasitiki Parlamentu. T.y. dvigubai mažiau nei 5-osios bangos metu.

37 lentelė. Pasitikėjimas vyriausybe Slovėnijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	7,4	2,2	0,9
Gan pasitiki	32	20,7	6,8
Nelabai pasitiki	43,6	54,5	50,5
Nei kiek nepasitiki	14,2	18,3	39
Neatsakė	2,8	4,3	2,8
	100%	100%	100%

Pasitikėjimas vyriausybe Slovėnijoje taip pat žemas. Vėlgi 6-osios bangos metu jis tesiekia 7,7proc. Tai parodo, kad tiek Parlamente, tiek vyriausybėje tuo metu galėjo būti padidėjusi korupcija, apgavystės ar piktnaudžiavimas.

38 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Slovėnijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga			
	3 banga	5 banga	6 banga
Labai pasitiki	6,4	3,3	2
Gan pasitiki	31,5	29,6	22,5
Nelabai pasitiki	40,9	47,3	59,8
Nei kiek nepasitiki	10,8	11,3	12,5
Nežino/Neatsakė	10,4	8,5	3,2
	100%	100%	100%

Pasitikėjimas Europos Sąjunga Slovėnijoje, kitaip nei kitose šalyse, jai įstojus į ES sumažėjo. Tačiau vis tiek pasitikėjimas Europos yra didesnis nei kitomis aptartomis valdžios ir valdymo institucijomis. Tačiau Slovėnijoje gan didelė dalis respondentų į šį klausimą atsakymo nežinojo arba neatsakė, tai parodo gyventojų pasyvumą ES.

Slovėnijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo maždaug 2004m. iki 2009m.. smarkiai augo, tačiau nuo 2009m. vėl šiek tiek sumažėjo ir nepastoviai kito. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, galima teigti, kad BVP pokyčiai įtakojo ir žmonių bendrą pasitikėjimą vieni kitais ir pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis Rumunijoje.

Estija. Šalis ES narė nuo 2004m. gegužės 1d. Politinė sistema - parlamentinė respublika. Šalis dar priklauso euro zonai nuo 2011m. sausio 1d. Europos Komisijos duomenimis, svarbiausi Estijos ekonomikos sektoriai 2012 m. buvo didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos (22,2 %), pramonė (21,2 %), viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas (14,4 %). Kalbant apie laikotarpį, kai buvo sudaromi Pasaulio vertybių tyrimai, Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas apie 1996m., t.y. apie 4mlrd. JAV dolerių (4-oji banga), o didžiausias - 2013m. – 24,48 mlrd. JAV dolerių (6-oji banga). *Estija gali džiaugtis vis stiprėjančia ekonomika, todėl galima spėti, kad šalyje bendras pasitikėjimas ir pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis taip pat turėtų būti didėjantis.*

39 lentelė. BVP pokyčiai 1995m. – 2015m. Estijoje

Pagal Eurostat lentelę galima matyti, kad BVP Estijoje laikėsi gan panašus 3-iosios ir 4-osios bangų metu, 5-osios bangos metu jis smarkiai padidėjo, o 6-osios bangos metu buvo nepastovus, vėl sumažėjo ir vėl augo. Galima numanyti, kad tuo pačiu augo ir bendras pasitikėjimas bei pasitikėjimas valdžios bei valdymo institucijomis. Norint tuo įsitikinti, palyginti Pasaulio vertybių tyrimo duomenys.

40 lentelė. Bendras pasitikėjimas Estijoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti		
	3 banga	6 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	23,9	39
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	72,8	58,3
Neatsakė/Atsakė netinkamai	3,3	2,8
	100%	100%

Estijoje bendras pasitikėjimas yra gan žemas. Tačiau kalbant apie BVP ir bendro pasitikėjimo santykį – ryšys matomas. Kai 6-osios bangos metu, BVP buvo žymiai išaugęs, tuo pačiu padidėjo ir pasitikėjimas vieni kitais. Galima teigti, kad ryšys turėtų būti ir tarp pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis, tam pasirinktas Parlamentas, Europos Sąjunga ir šalies vyriausybė.

41 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Estijoje

Pasitikėjimas Parlamentu		
	3 banga	6 banga
Labai pasitiki	3	3,4
Gan pasitiki	38,6	37,5
Nelabai pasitiki	38,9	37,7
Nei kiek nepasitiki	14,6	18,7
Neatsakė	4,9	2,7
	100%	100%

Pasitikėjimas Parlamentu Estijoje beveik nepasikeitė, todėl sunku pasakyti, ar jis yra priklausomas nuo šalies BVP pokyčių.

42 lentelė. Pasitikėjimas vyriausybe Estijoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe		
	3 banga	6 banga
Labai pasitiki	3	7,1
Gan pasitiki	38,6	31,7
Nelabai pasitiki	38,9	48,9
Nei kiek nepasitiki	14,6	13,4
Neatsakė	4,9	4,7
	100%	100%

Pasitikėjimas vyriausybe Estijoje taip pat beveik nesikeitė. Todėl vėlgi sunku nustatyti, ar jis priklauso nuo BVP pokyčių.

43 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Estijoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga		
	3 banga	6 banga
Labai pasitiki	10,6	5,3
Gan pasitiki	46,5	47,9
Nelabai pasitiki	22,1	32,3
Nei kiek nepasitiki	8,7	10,9
Nežino/Neatsakė	12	3,5
	100%	100%

Pasitikėjimas Europos Sąjunga Estijoje, šiek tiek, tačiau labai nežymiai sumažėjo. Tačiau vis tiek pasitikėjimas Europos yra didesnis nei kitomis aptartomis valdžios ir valdymo institucijomis Estijoje.

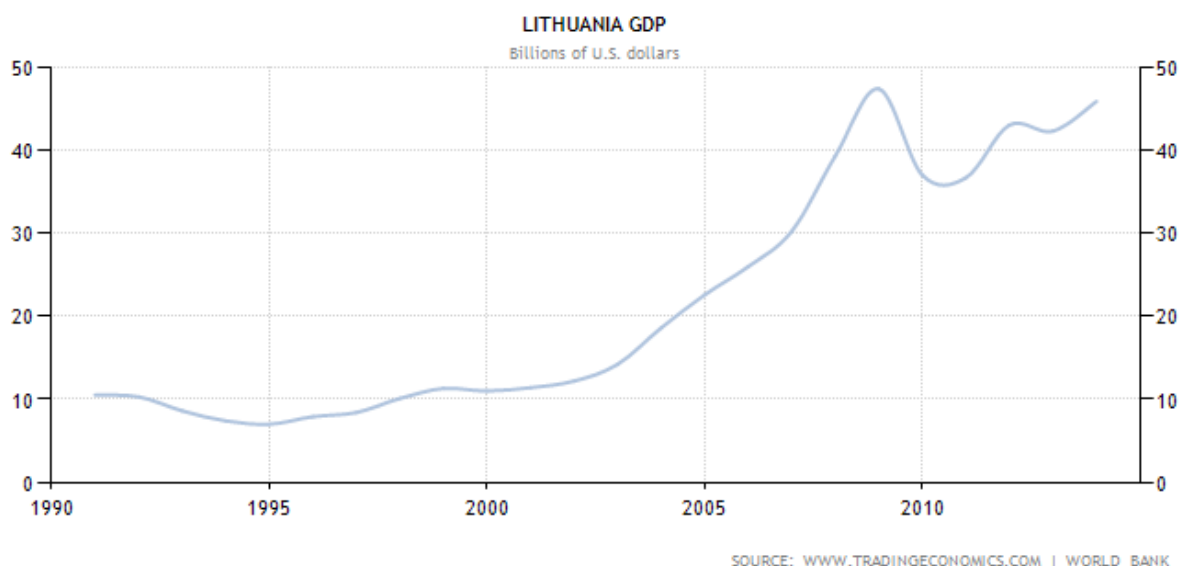
Estijos Bendro vidaus produkto prieaugis nuo maždaug 2004m. iki 2009m.. smarkiai augo. Palyginus BVP rodiklius ir Pasaulio vertybių tyrimų atliktas apklausas apie bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą pagrindinėmis valdžios ir valdymo institucijomis, sunku nustatyti, ar BVP pokyčiai įtakojo ir žmonių bendrą pasitikėjimą vieni kitais ir pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis, nes pasitikėjimas beveik nesikeitė..

Suvedus tiek bendro pasitikėjimo, pasitikėjimo Parlamentu, Vyriausybe ir ES bei šalių BVP duomenis iš Pasaulio vertybių tyrimo ir Eurostat duomenų bazių, matoma, kad hipotezė pasitvirtino. Palyginus duomenis, galima teigti, kad bendro pasitikėjimo ir pasitikėjimo Parlamentu ir Vyriausybe pokyčiai tiesiogiai priklauso nuo šalies ekonomikos, t.y. nuo BVP pokyčių, jo didėjimo ar mažėjo. To negalima pasakyti apie pasitikėjimą Europos Sąjunga. Pasitikėjimas ES keičiasi nepriklausomai nuo BVP. Daugelyje šalių pasitikėjimas ES keičiasi šaliai įstojus į ES. Taip pat daugelyje analizuotų šalių, kalbant apie pasitikėjimą ES, yra daug neatsakiusių respondentų, tai parodo, kad gyventojai gali būti pasyvūs Europos Sąjungai kaip institucijai.

3.2. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis Lietuvoje tyrimas

Lietuva yra ES narė nuo 2004m. gegužės 1d. Politinė sistema - parlamentinė respublika. Šalis priklauso euro zonai nuo 2015m. sausio 1d. Europos Komisijos duomenimis, 2012 m. svarbiausi Lietuvos ekonomikos sektoriai buvo didmeninė ir mažmeninė prekyba, transportas, apgyvendinimo bei maitinimo paslaugos (32,9 %), pramonė (25,1 %) ir viešasis administravimas, gynyba, švietimas, žmonių sveikatos priežiūros bei socialinio darbo veikla (13,7 %). BVP 2013m. siekė 34,631mlrd. EUR. Lietuva Pasaulio vertybių tyrime dalyvavo tik 3-ioje bangoje (1997m.) Eurostat duomenimis, žemiausias BVP užfiksuotas 1994m., t.y. apie 7mlrd. JAV dolerių, o didžiausias - 2008m. – 47,44mlrd. JAV dolerių.

44 lentelė. GDP Lietuvoje 1990-2015m.

Pagal Eurostat duomenis, BVP Lietuvoje nuo 1990m. iki 2003m. buvo panašus, jis pradėjo žymiai augti nuo 2004m., t.y. Lietuvai įstojus į Europos sąjungą. Kol 2008m. pasiekė maksimumą, t.y. 47,44mlrd. JAV dolerių. Po 2008m. BVP vėl staigia krito, tačiau neilgai, iki šiol jis palaipsniui auga.

45 lentelė. Bendras pasitikėjimas Lietuvoje

Dauguma žmonių galima pasitikėti	
	3 banga
Dauguma žmonių galima pasitikėti	21,3
Negalima labai pasitikėti žmonėmis	75,9
Neatsakė/Atsakė netinkamai	2,8
	100%

Kalbant apie bendrą pasitikėjimą, Lietuvoje žmonės vieni kitais pasitiki labai nedaug, net 75,9proc. nepasitiki kitais žmonėmis.

46 lentelė. Pasitikėjimas Parlamentu Lietuvoje

Pasitikėjimas Parlamentu	
	3 banga
Labai pasitiki	0,5
Gan pasitiki	23,1
Nelabai pasitiki	56,3
Nei kiek nepasitiki	9
Neatsakė	11,1
	100

Tą patį parodo ir pasitikėjimas Parlamentu, juo daugiau nei dvigubai daugiau Lietuvos piliečių nepasitiki (56,3proc.) nei pasitiki (23,1proc.).

47 lentelė. Pasitikėjimas Europos Sąjunga Lietuvoje

Pasitikėjimas Europos Sąjunga	
	3 banga
Labai pasitiki	1,9
Gan pasitiki	33,4
Nelabai pasitiki	28,7
Nei kiek nepasitiki	3,3
Nežino/Neatsakė	32,7
	100

Pasitikinčiųjų ir nepasitikinčiųjų ES skaičius yra beveik tolygus, nors Lietuva apklausos metu dar nebuvo įstojusi į Europos Sąjungą.

48 lentelė. Pasitikėjimas šalies vyriausybe Lietuvoje

Pasitikėjimas šalies vyriausybe	
	3 banga
Labai pasitiki	1
Gan pasitiki	32,2
Nelabai pasitiki	52,8
Nei kiek nepasitiki	5,5
Neatsakė/Nežino	8,5
	100

Vyriausybe Lietuvoje kaip ir Parlamentu nepasitikima. Net 52,8proc. respondentų teigė nepasitikintys šalies vyriausybe.

Kaip ankstesniais metais, taip ir vėliau išlieka tendencija, kad vis mažiau Lietuvos gyventojų pasitiki šalies valstybinėmis institucijomis. *Eurobarometro duomenimis*, 2009 m. rudenį Lietuvos Vyriausybe pasitiki viso labo 15 proc. apklaustųjų (2009 m. pavasarį – 19 proc.), o Seimu – 7 proc. (2009 m. pavasarį - 10 proc.). Turint omenyje, kad tai yra neseniai išrinktas Seimas ir neseniai

suformuota Vyriausybė, šie pasitikėjimo reitingai yra tikrai maži. Tačiau tai visiškai nestebina, turint omenyje, kokiomis sudėtingomis sąlygomis pradėjo dirbti pastaroji Vyriausybė ir kokius nepopuliarius sprendimus ji privalėjo priimti. Mokesčius kelianti, išmokas iš biudžeto mažinanti ir kitus skaudžius visai visuomenei sprendimus priimanti Vyriausybė negali tikėtis didelio populiarumo. Turint galvoje, kad tai toks pats rodiklis, kokį turėjo G. Kirkilo vyriausybė 2008 m. rudenį, teigti, kad jis rodo visišką visuomenės nepritarimą, nebūtų galima. Seimas pagal pasitikėjimą pasiekė turbūt vieną žemiausių rodiklių per visą Eurobarometro tyrimų istoriją. Turint omenyje Seimo pirmininko išrinkimo ir atstatydinimo peripetijas, abejotino parlamentinių išlaidų panaudojimo istorijas, šis skaičius labai nestebina.

44 lentelė. Pasitikėjimas ES institucijomis ES ir Lietuvoje 2009m.

	Lietuva		ES - 27	
	2009 rudenio	2009 pavasaris	2009 rudenio	2009 pavasaris
Europos Parlamentu	54%	54%	48%	48%
Europos Komisija	49%	49%	44%	44%
Europos Sąjungos Taryba	45%	49%	41%	42%
Europos Centrinio Banku	44%	44%	44%	44%

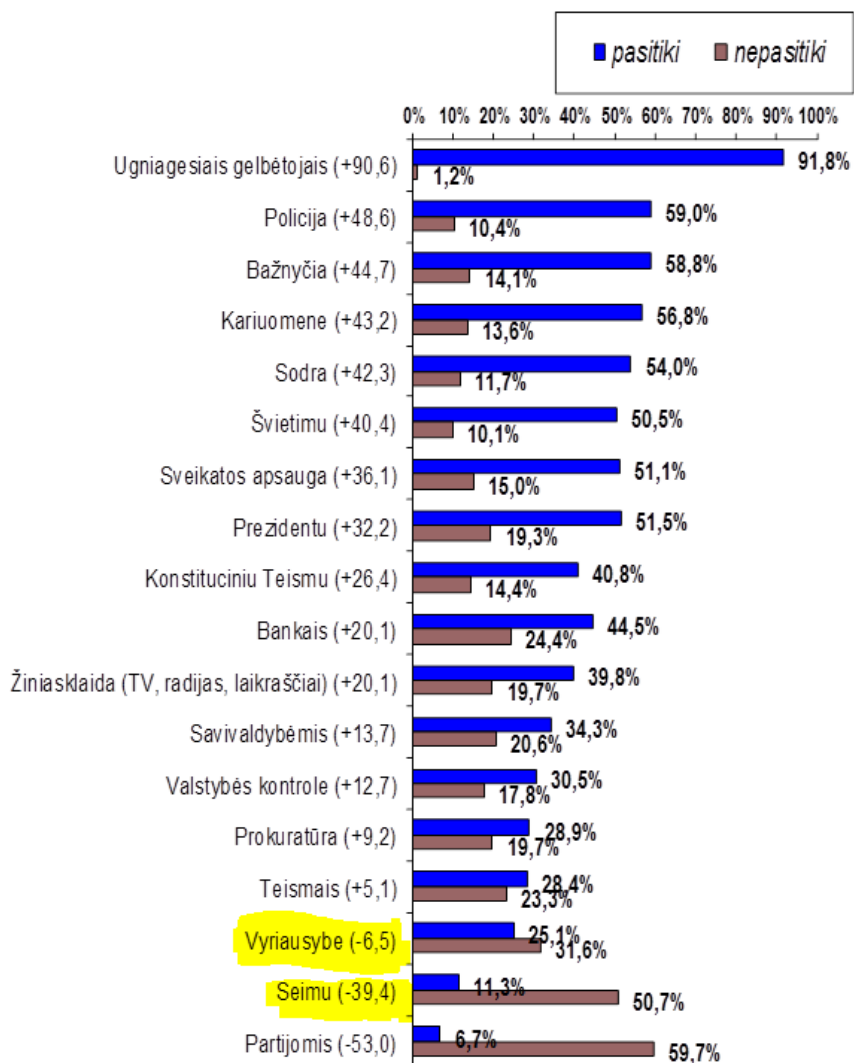
KLAUSIMAS: Prašau pasakyti apie kiekvieną instituciją, ar Jūs linkę/usi ja pasitikėti, ar ne?

Eurobarometro duomenimis, valstybės institucijomis bei politinėmis partijomis lietuviai yra linkę pasitikėti mažiau negu vidutinis ES pilietis. Tuo tarpu Europos Sąjunga lietuviai pasitiki vis dar labiau nei ES-27 piliečiai. Pasitikėjimas visomis ES institucijomis lieka pakankamai aukštas: maždaug pusė visų tiek Lietuvos, tiek ES piliečių pasitiki šiomis institucijomis. Lietuvoje mažiausiai pasitikima Europos Centrinio Banku, o tai greičiausiai susiję su bendra neigiama nuostata finansinių institucijų atžvilgiu dabartinės finansinės ir ekonominės krizės fone. Galbūt Lietuvos gyventojai turi ir šiokių tokių nuoskaudų dėl ECB nepritarimo Lietuvai siekiant įsivesti eurą.

Kalbant apie dabartinę situaciją Lietuvoje, 2015m. gegužės mėnesį Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro "Vilmorus" atlikti tyrimai rodo, kad 25,1proc. gyventojų pasitiki vyriausybe ir 11,3proc. gyventojų pasitiki Seimu. Palyginus su 1997m. atliktai Pasaulio vertybių tyrimų duomenimis, pasitikėjimas vyriausybe ir Seimu sumažėjo, tačiau jis yra didesnis nei 2009m. atlikto Eurobarometro tyrimų duomenys.

1 paveikslas. Pasitikėjimas institucijomis Lietuvoje 2015m.

Pasitikite ar nepasitikite šiomis Lietuvos institucijomis
(Atsakymai procentais)

3.3. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis skirtingose ES šalyse lyginamoji analizė

Tam, kad ryšys tarp BVP ir pasitikėjimo būtų dar stipriau pagrįstas, palyginti ir BVP prieaugio duomenys (*Eurostat*) bei sudarytas *koreliacijos koeficientas*, kuris parodo ryšio stiprumą. Koreliacija (arba koreliacijos koeficientas) tikimybių teorijoje ir statistikoje yra statistinis ryšys tarp kintamųjų. Koreliacijos koeficientas – koreliacijos stiprumo matas. Jeigu dviejų kintamųjų koreliacijos koeficientas lygus nuliui, tai tie kintamieji yra statistiškai nepriklausomi. Teigiamas koreliacijos koeficientas rodo, kad vienam kintamajam didėjant, didėja ir kitas kintamasis. Neigiama koreliacija rodo, kad vienam didėjant, kitas kintamasis mažėja. Kuo reikšmė arčiau –1 arba 1, tuo priklausomybė tarp kintamųjų yra stipresnė.

Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė:

45 lentelė. Koreliacijos koeficiento reikšmių skalė

Labai stipri	Stipri	Vidutinė	Silpna	Labai silpna	Nėra ryšio	Labai silpna	Silpna	Vidutinė	Stipri	Labai stipri
-1	nuo -1 iki -0,7	nuo -0,7 iki -0,5	nuo -0,5 iki -0,2	nuo -0,2 iki 0	0	Nuo 0 iki 0,2	Nuo 0,2 iki 0,5	Nuo 0,5 iki 0,7	Nuo 0,7 iki 1	1

Pagal koreliacijos koeficientą bandoma nustatyti, ar analizuojamų šalių pasitikėjimas Parlamentu, vyriausybe, ES ir bendras pasitikėjimas priklauso nuo BVP augimo. Abu matai yra skaičiuojami procentais, tačiau jų dydžiai gan skiriasi - pasitikėjimas svyruoja nuo 11proc. iki 65proc., o BVP augimas nuo -0,5proc. iki 15proc., tačiau tikimasi rasti koreliaciją.

45 lentelė. BVP prieaugis ir bendras pasitikėjimas ES šalyse ir Lietuvoje.

Šalis	Metai	Banga	BVP augimas (proc.)	Pasitikėjimas (proc.)
Švedija	1981 - 1984m.	1	1,95	52,5
Švedija	1995 - 1998m.	3	3,42	56,6
Švedija	1999 - 2004m.	4	15,1	63,7
Švedija	2005 - 2009m.	5	1,02	65,2
Švedija	2010 - 2014m.	6	2,6	60,1
Lenkija	1990 - 1994m.	2	1,125	31,3
Lenkija	1995 - 1998m.	3	5,96	16,9
Lenkija	2005 - 2009m.	5	4,68	18,1
Lenkija	2010 - 2014m.	6	3,08	22,2
Ispanija	1990 - 1994m.	2	1,72	29,2
Ispanija	1995 - 1998m.	3	3,6	28,7
Ispanija	2000 - 2004m.	4	3,72	32,7
Ispanija	2005 - 2009m.	5	1,84	19,8
Ispanija	2010 - 2014m.	6	-0,5	19
Vengrija	1981 - 1984m.	1	-	-
Vengrija	1995 - 1998m.	3	2,46	22,5
Vengrija	2005 - 2009m.	5	0,62	28,7
Vokietija	1995 - 1998m.	3	1,66	32,1
Vokietija	2005 - 2009m.	5	0,64	33,8
Vokietija	2010 - 2014m.	6	4,4	44,6
Rumunija	1995 - 1998m.	3	-0,18	17,9
Rumunija	2005 - 2009m.	5	4,08	19,3
Rumunija	2010 - 2014m.	6	1,62	19,9
Slovėnija	1995 - 1998m.	3	4,3	15,3
Slovėnija	2005 - 2009m.	5	2,42	17,5
Slovėnija	2010 - 2014m.	6	0,16	28,7
Estija	1995 - 1998m.	3	6,025	23,9
Estija	2010 - 2014m.	6	3,468	39
Lietuva	1995 - 1998m.	3	4,5	21,3

Suvedus visus BVP prieaugio duomenis (Eurostat duomenys) ir bendro pasitikėjimo duomenis (Pasaulio vertybių tyrimas) apskaičiuotas jų ryšys, koreliacijos koeficientas siekia 0,26751221. Tai yra teigiamas koeficientas. Pagal koreliacijos koeficiento reikšmių skalę tai yra silpna koreliacija, tai reiškia, kad ryšys egzistuoja, todėl galima teigti, kad bendras pasitikėjimas vieni kitais priklauso nuo BVP prieaugio. Didėjant BVP, didėja ir bendras pasitikėjimas arba atvirkščiai.

46 lentelė. BVP prieaugis ir pasitikėjimas Parlamentu ES šalyse ir Lietuvoje.

Šalis	Metai	Banga	BVP augimas (proc.)	Pasitikėjimas Parlamentu (proc.)
Švedija	1981 - 1984m.	1	1,95	44
Švedija	1995 - 1998m.	3	3,42	43,5
Švedija	1999 - 2004m.	4	15,1	50,2
Švedija	2005 - 2009m.	5	1,02	55
Švedija	2010 - 2014m.	6	2,6	59,3
Lenkija	1990 - 1994m.	2	1,125	72,8
Lenkija	1995 - 1998m.	3	5,96	31,1
Lenkija	2005 - 2009m.	5	4,68	11,2
Lenkija	2010 - 2014m.	6	3,08	11
Ispanija	1990 - 1994m.	2	1,72	29,7
Ispanija	1995 - 1998m.	3	3,6	34,7
Ispanija	2000 - 2004m.	4	3,72	46,7
Ispanija	2005 - 2009m.	5	1,84	49,1
Ispanija	2010 - 2014m.	6	-0,5	33,5
Vengrija	1981 - 1984m.	1	-	-
Vengrija	1995 - 1998m.	3	2,46	37,4
Vengrija	2005 - 2009m.	5	0,62	16,4
Vokietija	1995 - 1998m.	3	1,66	22,1
Vokietija	2005 - 2009m.	5	0,64	21,1
Vokietija	2010 - 2014m.	6	22	33,5
Rumunija	1995 - 1998m.	3	-0,18	18,1
Rumunija	2005 - 2009m.	5	4,08	16,3
Rumunija	2010 - 2014m.	6	1,62	14,9
Slovėnija	1995 - 1998m.	3	4,3	23,6
Slovėnija	2005 - 2009m.	5	2,42	15,4
Slovėnija	2010 - 2014m.	6	0,16	6
Estija	1995 - 1998m.	3	6,025	41,6
Estija	2010 - 2014m.	6	3,468	40,9
Lietuva	1995 - 1998m.	3	4,5	23,6

Suvedus visus BVP prieaugio duomenis (Eurostat duomenys) ir pasitikėjimo Parlamentu duomenis (Pasaulio vertybių tyrimas) apskaičiuotas jų ryšys, koeficientas siekia 0,130824011. Pagal koreliacijos koeficiento reikšmių skalę tai yra labai silpna koreliacija, tačiau vis dėlto tai reiškia, kad ryšys egzistuoja, todėl galima teigti, kad pasitikėjimas Parlamentu vieni kitais priklauso nuo BVP prieaugio. Didėjant BVP, didėja ir pasitikėjimas pasitikėjimas Parlamentu arba atvirkščiai.

47 lentelė. BVP prieaugis ir pasitikėjimas vyriausybe ES šalyse ir Lietuvoje.

Šalis	Metai	Banga	BVP augimas (proc.)	Pasitikėjimas Parlamentu (proc.)
Švedija	1981 - 1984m.	1	-	-
Švedija	1995 - 1998m.	3	3,42	41,4
Švedija	1999 - 2004m.	4	-	-
Švedija	2005 - 2009m.	5	1,02	59,9
Švedija	2010 - 2014m.	6	2,6	59,3
Lenkija	1990 - 1994m.	2	-	-
Lenkija	1995 - 1998m.	3	5,96	36,2
Lenkija	2005 - 2009m.	5	4,68	16,6
Lenkija	2010 - 2014m.	6	3,08	16
Ispanija	1990 - 1994m.	2	1,72	25,7
Ispanija	1995 - 1998m.	3	3,6	27,1
Ispanija	2000 - 2004m.	4	3,72	42,9
Ispanija	2005 - 2009m.	5	1,84	44,2
Ispanija	2010 - 2014m.	6	-0,5	20,7
Vengrija	1981 - 1984m.	1	-	-
Vengrija	1995 - 1998m.	3	2,46	42,4
Vengrija	2005 - 2009m.	5	0,62	16,4
Vokietija	1995 - 1998m.	3	1,66	20
Vokietija	2005 - 2009m.	5	0,64	22,7
Vokietija	2010 - 2014m.	6	22	34,4
Rumunija	1995 - 1998m.	3	-0,18	20,1
Rumunija	2005 - 2009m.	5	4,08	25,4
Rumunija	2010 - 2014m.	6	1,62	18,3
Slovėnija	1995 - 1998m.	3	4,3	39,4
Slovėnija	2005 - 2009m.	5	2,42	22,9
Slovėnija	2010 - 2014m.	6	0,16	7,7
Estija	1995 - 1998m.	3	6,025	57,1
Estija	2010 - 2014m.	6	3,468	53,2
Lietuva	1995 - 1998m.	3	4,5	33,2

Suvedus visus BVP prieaugio duomenis (Eurostat duomenys) ir pasitikėjimo vyriausybe duomenis (Pasaulio vertybių tyrimas) apskaičiuotas jų ryšys, koeficientas siekia 0,193830361. Tai yra teigiamas koeficientas, kas reiškia, kad ryšys egzistuoja, todėl galima teigti, kad pasitikėjimas vyriausybe priklauso nuo BVP prieaugio. Pagal koreliacijos koeficiento reikšmių skalę tai yra labai silpna koreliacija, tačiau tai vis tiek reiškia, kad ryšys egzistuoja, todėl galima teigti, kad pasitikėjimas vyriausybe priklauso nuo BVP prieaugio. Didėjant BVP, didėja ir pasitikėjimas vyriausybe arba atvirkščiai.

48 lentelė. BVP prieaugis ir pasitikėjimas Europos Sąjunga ES šalyse ir Lietuvoje.

Šalis	Metai	Banga	BVP augimas (proc.)	Pasitikėjimas Parlamentu (proc.)
Švedija	1981 - 1984m.	1	-	-
Švedija	1995 - 1998m.	3	3,42	24,6
Švedija	1999 - 2004m.	4	15,1	27,1
Švedija	2005 - 2009m.	5	1,02	36,1
Švedija	2010 - 2014m.	6	2,6	45,6
Lenkija	1990 - 1994m.	2	-	-
Lenkija	1995 - 1998m.	3	5,96	47,4
Lenkija	2005 - 2009m.	5	4,68	40,3
Lenkija	2010 - 2014m.	6	3,08	35,8
Ispanija	1990 - 1994m.	2	1,72	45,8
Ispanija	1995 - 1998m.	3	3,6	47,2
Ispanija	2000 - 2004m.	4	3,72	50,5
Ispanija	2005 - 2009m.	5	1,84	57,9
Ispanija	2010 - 2014m.	6	-0,5	50,3
Vengrija	1981 - 1984m.	1	-	-
Vengrija	1995 - 1998m.	3	2,46	57,4
Vengrija	2005 - 2009m.	5	0,62	49,3
Vokietija	1995 - 1998m.	3	1,66	27,8
Vokietija	2005 - 2009m.	5	0,64	28,3
Vokietija	2010 - 2014m.	6	22	37,1
Rumunija	1995 - 1998m.	3	-0,18	39,1
Rumunija	2005 - 2009m.	5	4,08	55
Rumunija	2010 - 2014m.	6	1,62	43,7
Slovėnija	1995 - 1998m.	3	4,3	37,9
Slovėnija	2005 - 2009m.	5	2,42	32,9
Slovėnija	2010 - 2014m.	6	0,16	24,5
Estija	1995 - 1998m.	3	6,025	57,1
Estija	2010 - 2014m.	6	3,468	53,2
Lietuva	1995 - 1998m.	3	4,5	35,3

Suvedus visus BVP prieaugio duomenis (Eurostat duomenys) ir pasitikėjimo Europos Sąjunga duomenis apskaičiuotas jų ryšys, koeficientas yra $-0,127366775$. Tai yra neigiamas koeficientas, kas reiškia, kad ryšys egzistuoja, todėl galima teigti, kad pasitikėjimas Europos Sąjunga priklauso nuo BVP prieaugio. Pagal koreliacijos koeficiento reikšmių skalę tai yra labai silpna koreliacija, tačiau tai vis tiek reiškia, kad ryšys egzistuoja, todėl galima teigti, kad pasitikėjimas ES priklauso nuo BVP prieaugio. Tačiau kadangi koreliacijos koeficientas yra neigiamas, jis parodo, kad mažėjant BVP, pasitikėjimas Europos Sąjunga didėja arba atvirkščiai - didėjant BVP, mažėja pasitikėjimas Europos Sąjunga.

Palyginus BVP prieaugio duomenis ir pasitikėjimą valdžios vyriausybė, parlamentu, ES ir bendrą pasitikėjimą, koreliacijos koeficientas parodo, silpną arba labai silpną ryšį, tai reiškia, kad analizuojamose šalyse ryšys egzistuoja. Didėjant BVP auga ir bendras pasitikėjimas (čia ryšys yra stipriausias), pasitikėjimas vyriausybė ir parlamentu, o kalbant apie Europos Sąjungą, ryšys yra neigiamas, tai reiškia, kad didėjant BVP, mažėja pasitikėjimas Europos Sąjunga. Šiais palyginimais ir

statistiniais skaičiavimais dar kartą pagrįsta hipotezė, kad pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis priklauso nuo šalies ekonomikos.

3.4. Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis stiprinimo kryptys

Tiriamajame darbe nustatyta, kad pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis lemia ir jam įtaką daro ekonominė šalies situacija. Taigi, galima teigti, kad viena iš pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis stiprinimo krypčių yra šalies ekonomikos gerinimas ir gyventojų gerbūvio kūrimas. Taip pat nustatyta, kad pasitikėjimui valdžios ir valdymo institucijomis įtaką daro bendras pasitikėjimas, t.y. pasitikėjimas vienas kitu. Tai dar viena stiprinimo kryptis. Empiriniame tyrime išsiaiškinta, kad pasitikėjimui didelę įtaką daro apgavystės, melas, korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktai. Nustatyta, kad egzistuoja priežastinis ryšys tarp pasitikėjimo institucijomis ir pasitikėjimo savimi (Sztompka 1999). Daug įtakos pasitikėjimui valdžios ir valdymo institucijomis daro „trečioji“ valdžia – žiniasklaida. Apibendrinus visus pasitikėjimui įtaką darančius veiksnius, lengviau nustatyti stiprinimo reikalaujančias vietas, o tada ir kryptis, kaip galima jas pagerinti.

Pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis stiprinimo kryptys gali būti tokios:

1. modernizuoti vyriausybių, Parlamento ir ES veiklos valdymą, darant jas ir jų veiklas atviresnėmis gyventojams;
2. nuolatos sudaryti palankias sąlygas gyventojų informavimo, mokymų ir seminarų apie pasitikėjimą tobulinimui, diegti modernius mokymo metodus: elektroninį mokymą ir kombinuotą mokymą, perteikti gerą patirtį apie pasitikėjimą;
3. skatinanti gyventojų iniciatyvumą, atsakomybę, lojalumą, rengti ir skatinti gyventojus dalyvauti ES institucijų, šalies vyriausybės ir Parlamento įgyvendinamuose projektuose, atstovauti Lietuvos Respublikos interesams ES institucijose, kurti bendrus projektus ir mokymus, kuriuose galėtų dalyvauti gyventojai ir valdžios ir valdymo institucijų nariai;
4. mažinti korupcijos pasireiškimo tikimybę – nustatyti, analizuoti ir vertinti valdžios ir valdymo veiklos sritis, kuriose egzistuoja didžiausia korupcijos pasireiškimo tikimybė, nuosekliai įgyvendinti jų antikorpacinę programą, diegiant naujas prevencijos priemones, skatinti pareigūnų sąžiningumą ir etišką elgesį, informuoti visuomenę apie nustatytus korupcijos atvejus;
5. skatinti valdžios ir valdymo institucijų pareigūnus racionaliai ir taupiai naudoti išteklius, informuoti apie tai gyventojus;
6. palaikyti ir toliau ugdyti darnią institucijų kultūrą, puoselėti jų vertybes, gebėjimus keistis kintant aplinkai, siekti, kad nuolat augtų pasitikėjimas jomis;
7. plėtoti vidinę ir išorinę komunikaciją, sukuriant „dalijimosi žiniomis“ sistemą;

Siekiant didinti pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis nebūtų tikslinga apsiriboti vien į staigius pokyčius orientuotomis reformomis, reikėtų apsibrėžti ir ilgalaikę perspektyvą apimančią strategiją, siekiančią bėgant laikui paskatinti pokyčius pačioje bendruomeninėje kultūroje. K. Lühiste atliktas tyrimas patvirtina šią išvadą ir siūlo kaip pasitikėjimo valstybės institucijomis didinimo strategiją – į politinį procesą įtraukiančių organizacijų steigimą bei paramos joms skatinimą, tokiu būdu siekiant visuomenės narius kuo labiau priartinti prie politinių sprendimų priėmimo bei mažinti politinę jaunų žmonių apatiją. Kitas svarbus aspektas, kuris buvo nustatytas darbo tiriamojame dalyje – ekonominė situacija šalyje ir valstybinių lėšų naudojimas. Politikos formuotojai priimdami sprendimus turėtų orientotis į programas, mažinančias finansinį atotrūkį tarp skirtingų visuomenės grupių, ir švelninti ekonominę nelygybę. Kartu valstybei derėtų orientotis į ekonomikos augimo skatinimą ir stengtis, jog teigiamos šio proceso pasekmės paliestų kuo didesnę visuomenės dalį. Kita vertus, pastebima ir priešinga tendencija: skatinant pasitikėjimą institucijomis kartu sudaromos sąlygos ir ekonomikos augimui, kadangi stabili ir efektyvi institucijų veikla ir sistema yra svarbus veiksnys kuriant palankią aplinką verslui, siekiant pritraukti užsienio investicijas ir t.t. Todėl tiek pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis, tiek ekonomikos augimo skatinimas reikalauja vienodo dėmesio siekiant tvarių pokyčių kurioje nors iš šių sričių. Nei viena iš jų negali būti įgyvendinta nedalyvaujant abiem pusėms, t.y. tiek gyventojams, tiek institucijoms.

IŠVADOS

Pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis yra kuria piliečių ir institucijų ryšį. Valstybės, kuriose vyrauja didesnis pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis, turi didesnį teisėtumo ir politikos veiksmingumo lygį. Pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis daugelyje Europos šalių, taip pat ir Lietuvoje įtakoja finansinė ir ekonominė situacija šalyje. Pasitikėjimo trūkumą didina skandalai, netinkami valstybės pareigūnų veiksmais, korupcijos atvejai, piktnaudžiavimas ir apgavystės.

Darbo išvados parengtos pagal išsikeltą darbo tikslą, uždavinius ir hipotezę bei gautus rezultatus, gautus analizės metu. Kad būtų atskleista pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis situacija, duomenims gauti buvo pasirinktos 8 Europos Sąjungos šalys ir Lietuva.

1. Iš analizuotų pasitikėjimo institucijomis apibrėžimų matyti, kad pasitikėjimas dažniausiai akcentuojamas kaip psichologijos ar socialinių mokslų elementas, pabrėžiant ryšį ir socialinę aplinką. Pasitikėjimas dažniausiai suvokiamas kaip būseną ar procesas, tačiau vis dėlto, nesant vieningos nuomonės kai kurie autoriai jį suvokia ir kaip asmenybės aspektą, būdo bruožą, kuris pradeda vystytis ankstyvoje vaikystėje ir išlieka reliatyviai stabilus per visą suaugusiojo gyvenimą. Apibendrinant pasitikėjimo sampratos analizę, galima teigti, kad pasitikėjimas – tai daugiadimensinis elementas, galintis įgyti įvairias formas. Atlikta pasitikėjimo koncepcijos analizė leidžia pasitikėjimą institucijomis aiškinti kaip pagarba ir kompetencijomis grįstą jausmą, kad institucija, tarnaujanti piliečiams, vykdyt savo veiklą, atsižvelgdama į piliečių gerovę.
2. Nustatyta, kad tiek bendrą pasitikėjimą, tiek pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis įtakoja istoriniai faktai, ekonomikos svyravimai, jį stipriai mažina apgavystės, melas, korupcija, piktnaudžiavimas, interesų konfliktai ir t.t. Yra žinoma, kad tam turi įtakos įvairūs veiksniai: socialinis – ekonominis statusas, socialiniai demografiniai rodikliai, ideologinės pažiūros, subjektyvus institucijų darbo vertinimas, asmeninė patirtis, žiniasklaida ir t.t.
3. Koreliacijos koeficientas parodė, kad tarp pasitikėjimo valdžios ir valdymo institucijomis egzistuoja ryšys. Tarp bendro pasitikėjimo, pasitikėjimo vyriausybe, parlamentu ir tarp šalies BVP egzistuoja teigiamas ryšys, o tai reiškia, kad didėjant Bendram vidaus produktui, didėja ir pasitikėjimas šiomis institucijomis, o tarp pasitikėjimo Europos Sąjunga ir BVP, nustatytas neigiamas ryšys, o tai reiškia, kad didėjant BVP, mažėja pasitikėjimas Europos Sąjunga. Labiausiai su BVP susijęs yra Bendras pasitikėjimas. Apibendrinant, Bendrą pasitikėjimą ir pasitikėjimą Parlamentu

- ir vyriausybė tiesiogiai lemia šalies ekonominės sąlygos (Bendras vidaus produktas ir Bendro vidaus produkto prieaugis). Tačiau jos neįtakoja pasitikėjimo Europos Sąjunga.
4. Nustatyta, kad siekiant didinti pasitikėjimą valdžios ir valdymo institucijomis reikia neapsiriboti vien į staigius pokyčius orientuotas priemones, reikėtų apsibrėžti ir ilgalaikę perspektyvą apimančias strategijas. Reikėtų orientuotis į programas, mažinančias finansinį atotrūkį tarp skirtingų visuomenės grupių, ir švelninti ekonominę nelygybę. Kartu valstybei derėtų orientuotis į ekonomikos augimo skatinimą ir stengtis, jog teigiamos šio proceso pasekmės paliestų kuo didesnę visuomenės dalį. Skatinant pasitikėjimą institucijomis kartu sudaromos sąlygos ir ekonomikos augimui, kadangi stabili ir efektyvi institucijų veikla ir sistema yra svarbus veiksnys kuriant palankią aplinką verslui, siekiant pritraukti užsienio investicijas ir t.t. Todėl tiek pasitikėjimas valdžios ir valdymo institucijomis, tiek ekonomikos augimo skatinimas reikalauja vienodo dėmesio siekiant tvarių pokyčių kurioje nors iš šių sričių. Nei viena iš jų negali būti įgyvendinta nedalyvaujant abiem pusėms, t.y. tiek gyventojams, tiek institucijoms.

Labai svarbu žinoti, kaip piliečiai vertina institucijas. Atsižvelgiant į vis didėjantį susidomėjimą Europos integracijos dinamika, daugėja studijų ir tyrimų apie pasitikėjimą institucijomis. Tyrimus ir apklausas nuolat atlieka Europos vertybių tyrimai, Pasaulio vertybių tyrimai, EBPO (Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija), Europos Komisija. Tačiau tai tik kiekybiniai tyrimai ir apklausos. Akivaizdu, jog susidariusią problemą būtina spręsti, todėl reikia išsamesnės pasitikėjimo problemų sprendimo analizės. Būtina tirti ne tik, ar gyventojai pasitiki, ar nepasitiki savo šalies Parlamentu, vyriausybe ar Europos Sąjunga, reikia klausti ir kas lemia jų pasitikėjimą ar nepasitikėjimą, nes šis parodo institucijų skaidrumą ir darbo efektyvumą. Sužinojus spragas institucijose, galima ne tik pagerinti piliečių gerovę, bet ir padidinti ekonomiką.

LITERATŪRA

1. Barney, J. B., Hansen H. (1994). Trustworthiness as a Source of Competitive Advantage// Strategic Management Journal. Vol.15, p.175–90
2. Barney, J.B, Hansen, M.H.(1994). Trustworthiness as a Source of Competitive Advantage// Strategic Management Journal, vol. 15, p. 175-190
3. Blind P. K. Building trust in government in the twenty-first century: review of Literature
4. and Emergin issues,2007, Vienna, Austria. P 3 – 23.
5. Bok D. Measuring the Performance of Government: in Why People Don't Trust Government? J. Nye, S. Joseph, P.D. Zelikow and DC King. Cambridge: Harvard University Press, 1997. P. 55-77
6. Blomqvist, K. (1997). The Many Faces of Trust. Internetinė prieiga: <http://www.spinaltwist.eclipse.co.uk/Files/Dissertation/Blomqvist.K.%20-%20The%20many%20faces%20of%20trust.pdf>
7. Burke K., Leben S. The evolution of the trial judge from counting case dispositions to a commitment to fairness // Widener Law Journal. 2009, vol 18, p. 397-413
8. Catterberg G., Moreno A. The Individual Bases of Political Trust: Trends in New and Established Democracies // International Journal of Public Opinion Research, 2005, 18 (1), p. 43.
9. Citrin J. and Green D.P. Presidential Leadership and the Resurgence of Trust in Government, British Journal of Political Science, 16-4,1986, P. 431-453.
10. Craig S., Niemi R., Silver G. Political Efficiency and Trust: A Report on the NES Pilot Study Items. Political Behavior, 1990, 12 (3), P. 289 – 314.
11. Cremer D., Tyler R. T. The Effects of Trust in Authority and Procedural Fairness on Cooperation // Journal of Applied Psychology. 2007, vol. 92, p. 639-649.
12. Ganesan, S., Hess, R. 1997. Dimensions and Levels of Trust: Implications for Commitment to a Relationship//Marketing Letters, p. 439-448
13. Gilmour S. Why we trusted the police: police governance and the problem of trust // International journal of police science & management. 2007, Vol. 10, No. 1. P. 53.
14. Grönlund K., Setälä M. In Honest Officials We Trust: Institutional Confidence in Europe // The American Review of Public Administration, 2012, 42 (5), p. 538.
15. Hardin, R. 2008. Trust. Polity Press, Cambridge.
16. Hooghe M. Why There is Basically Only One Form of Political Trust // British Journal of Politics and International Relations, 2011, 13 (2), p. 270–275.
17. Imbrasaitė J. Socialinis kapitalas ir politinis dalyvavimas Lietuvoje // Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2004, Nr. 1.

18. Jongsoo P., Kwangrae C. // Declining Relational Trust between Government and Publics, and Potential Prospects of Social Media in the Government Public Relations. Texas A&M University; Korea University. P. 3 – 4.
19. Kotzian P. Conditional trust: The role of individual and system - level features for trust and confidence in institutions // Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaften, 2011, 5, p. 30.
20. Lewicki, R.J., Bunker, B.B. (1996). Developing and Maintaining Trust in Work Relationships// Trust in Organizations. Frontiers of theory and research, p 114 – 139
21. Liljander V., Roos I. Customer-relationships levels – from spurious to true relationships // Journal of services marketing. No. 16(7). P. 595.
22. Liubarskienė Z., Šoliūnienė L., Kilius V., Peičius E. Pacientų pasitikėjimas sveikatos priežiūra // Medicina. 2004, Nr. 3. p. 279 – 280.
23. Luhiste, K. 2006. “explaining trust in Political institutions: Some illustrations from the Baltic States”. Communist and Post-Communist Studies.
24. Lubarskienė, Z. ir kt. (2004). Pacientų pasitikėjimas sveikatos priežiūra. Interaktyvus: <http://medicina.lsmuni.lt/0403/0403-131.pdf>
25. Marien S., Hooghe M. Does political trust matter? An empirical investigation into the relation between political trust and support for law compliance // European Journal of Political Research, 2011, 50, p. 277.
26. Matonytė I. Socialinis kapitalas: nuo mokslinių tyrimo perspektyvų prie empirinių pastebėjimų. Gero valdymo klausimas // Sociologija. Mintis ir veiksmai. 2004, Nr. 1.
27. Mishler W., Rose R. What Are the Origins of Political Trust?: Testing Institutional and Cultural Theories in Post-communist Societies // Comparative Political Studies, 2001, 34 (1), p. 33–50.
28. Newton, K. 2001. Trust, Social capital, Civil Society, and Democracy. International Political Science Review
29. Nooteboom, B. (2002) Trust- Forms, Foundations, Functions, Failures and Figures. UK: Edward Elgar Publishing Limited. ISBN 184064 545 8, 245 p
30. Nye, S. Joseph Jr. (1997). Introduction: The Decline of Confidence in Government, in: Nye, J. S. JR.,
31. Putnam RD. Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon&Schuster, 2000.
32. Rahn, W. M., Transue, J. E. 1998. Social trust and Value change: The Decline of Social capital in american youth, 1976-1995. Political Psychology
33. Roth, F. (2011), The Eurozone crisis and its effects on citizens’ trust in the national parliament
34. Russel Hardin. (1992). The Street-Level Epistemology of Trust“. 152-176 p. Internetinė prieiga: http://www.analyse-und-kritik.net/1992-2/AK_Hardin_1992.pdf

35. Schyns, P., Koop, Ch. 2010. Political Distrust and Social capital in Europe and the USA. Social Indicators Research
36. Slomczynski K. M., Janicka K. Structural Determinants of Trust in Public Institutions // International Journal of Sociology, 2009, 39 (1), p. 15.
37. Stevenson, B. and J. Wolfers (2011), Trust in Public Institutions over the Business Cycle, American Economic Review
38. Sztompka, P. (1999). Trust– A Sociological Theory. UK: Cambridge University Press. ISBN 9 780521 598507, 219 p.
39. World Values Survey. Internetinė prieiga: <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>
40. Žiliukaitė R. (2006). Pasitikėjimas: nuo teorinių įžvalgų empirinės analizės link // Kultūrologija. Vol.13, p.205-253.
41. Žiliukaitė R. Vertybiniai pokyčiai Lietuvos visuomenėje: nuo tradicinių link sekuliarių – racionalių vertybių // Sociologija. Mintis ir veiksmai, 2007, 1 (19), p. 19–20.
42. Žiliukaitė R., Ramonaitė A. Pasitikėjimas, tolerancija ir solidarumas. Neatrasta galia: Lietuvos politinės visuomenės žemėlapis. Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2006. P. 223.